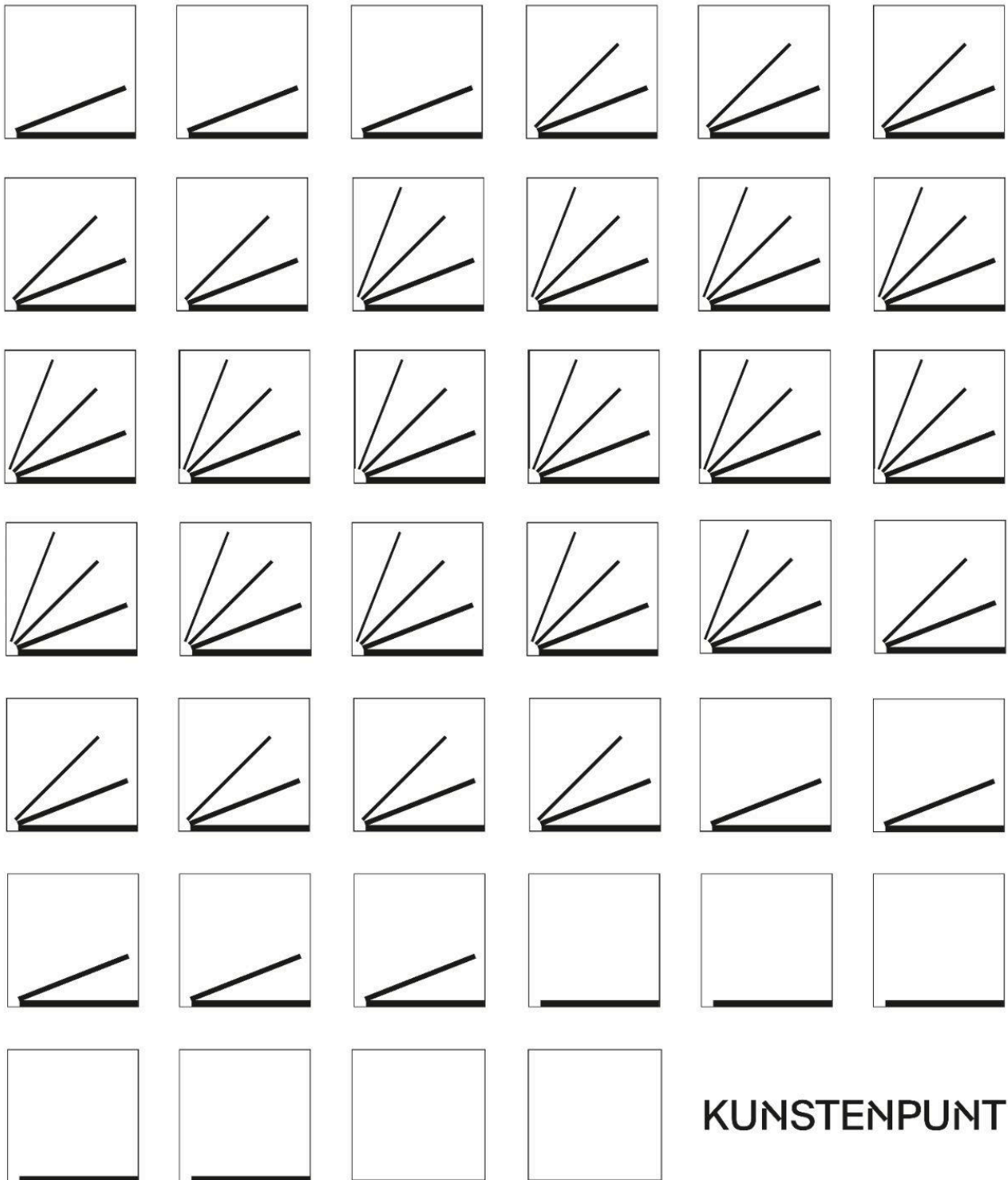

Opsomming van opportuniteiten om het kunstenbeleid te optimaliseren

Opsomming van opportuniteiten om het kunstenbeleid te optimaliseren

Een nieuwe, decretaal vastgelegde opdracht van de Landschapstekening Kunsten is de “opsomming van opportuniteiten om het kunstenbeleid te optimaliseren.” Daarvoor baseert Kunstenpunt zich in hoofdzaak op 25 memoranda, formele en informele nota’s, verslagen en andere tekst, ter beschikking gesteld door 35 belangengroepen en netwerken. We vatten de aanbevelingen samen en clusteren ze thematisch. Waar nodig bieden we context of stippen we bijkomende uitdagingen aan. De belangengroepen en de teksten waarop we ons baseren zijn de volgende:

1. STEPP: memorandum voor de brede cultuursector (STEPP Magazine #49).
2. Event confederation: memorandum voor een florerende eventsector.
3. Overlegplatform amateurkunsten - deeltijds kunstonderwijs: aanbevelingen voor de toekomstige minister(s) van Onderwijs en Cultuur.
4. Scenaristengilde, Unie van Regisseurs, VOFTP (Beroepsvereniging van Vlaamse Onafhankelijke Film & Televisie Producenten), oKo (overleg kunstenorganisaties): gezamenlijk memorandum.
5. VAF: memorandum van het Vlaams Audiovisueel Fonds.
6. Strategische adviesraad van het Beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media: memorandum.
7. De Federatie: Lokaal talent doet me wat.
8. Memorandum oKo (overleg kunstenorganisaties): beleidsaanbevelingen vanuit de kunstensector.
9. cult!: een toekomst voor cultuurhuizen.
10. MuziekOverleg: ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland.
11. UFO (Cas-co, De Tank, Kunstplaats Vonk, NUCLEO&MORPHO, Level Five): atelierbeleid als sleutel tot een evenwichtig en duurzaam kunstenlandschap in Vlaanderen. (ongepubliceerde nota)
12. cult!, De Federatie, OCE en oKo: ruimte voor cultuur.
13. Memorandum NICC: erkenning van de rol van de kunstenaar in de maatschappij.
14. NICC, ACLVB (Liberale Vakbond), SOFAM (auteursrechten voor visuele kunstenaars), Sabam (de Belgische vereniging van auteurs, componisten en uitgevers, die de auteursrechten op audiovisuele werken, literatuur, muziek, podium- en visuele kunsten beheert), PlayRight (naburige rechten van muzikanten, acteurs, dansers,

circus- en variétéartiesten), deAuteurs (auteursrechten van auteurs van audiovisuele werken, podiumkunsten, literatuur, strip en illustratie), ACOD Cultuur (vakbond voor kunstenaars, technici en cultuurwerkers uit de kunstwereld, de media en het ruimere sociaal-culturele veld), ArtistsUnited (belangenvereniging freelancers, creatievelingen, kunstenaars en technici), De Muziekgilde, De Acteursgilde, State of the Arts, Unie van Regisseurs, De Scenaristengilde, ACV Puls (vakbondscentrale onder de vakbond ACV), Vlaamse Auteursvereniging, en Belgian Screen Composers Guild: concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid.

15. BoekenOverleg: memorandum van het boekenoverleg.
16. oKo Werkgroep Dans: verslag. (ongepubliceerd verslag)
17. Orde van Architecten, BVA (Beroepsvereniging voor architecten) en NAV (Netwerk Architecten Vlaanderen): onze prioriteiten voor architecten.
18. Memorandum internationale dansgezelschappen. (ongepubliceerd memorandum)
19. Flanders DC: Creative Fair Play.
20. Producenten en programmatoren podiumkunsten jeugd: nota samenwerking onderwijs en de jeugdpodiumkunsten. (ongepubliceerde nota)
21. De Federatie: evaluatie Amateurkunstenvergoeding (AKV) (ongepubliceerd rapport)
22. Insamenspraak.
23. VVSG (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten) en De Federatie: gemeenschapsinfrastructuur.
24. Departement Cultuur, Jeugd en Media (DCJM): aanbevelingen uit de studies designsector.
25. Strategisch Plan Internationalisering (MuziekOverleg). (ongepubliceerde nota)

Een aantal initiatieven publiceerden teksten die **bijdragen aan een beter begrip** van bepaalde problematieken. Ook van deze inhoud maken we gebruik. Op dit moment bekeken we aanvullend de onderstaande publicaties:

- Behoeftenonderzoek 2024 van de Vlaamse Auteursvereniging (VAV)
- Publicatie 'Kunnen wij het maken? Bouwstenen voor een feministische architectuurpraktijk' van het Platform voor Architectuur en Feminisme (PAF)
- Charter 'Crippling the Space', Collectief Engagement
- 'The Fair Kin Arts Almanac', State of the Arts
- Inspiratiegids lokaal muziekbeleid 'Music is the answer', VI.BE
- Bevolkingsonderzoek 'Dit doet me wat', OP/TIL en De Federatie
- Contextanalyse amateurkunsten, De Federatie
- Landschapsschets Publiek, VAF
- Beleidsvoorstellen voor het jonge kind, Theater De Spiegel

Aanvullingen?

Laat het ons weten via tom@kunsten.be tot eind 2025.

En uiteraard steunen we op bestaand (academisch) onderzoek. Een overzicht daarvan is te vinden achteraan in de Landschapstekening, bij “Meer lezen” en in de bibliografie.

Op aanbevelingen voor de culturele bovenbouw, waartoe Kunstenpunt zelf behoort, gaan we niet in. Hiertoe voorziet het beleid een **Visienota Culturele Bovenbouw**, aan de totstandkoming waarvan we graag meewerken.

Je vindt een digitale versie met aanklikbare links van dit werkdokument op onze dossierpagina van de Landschapstekening.

Scan de QR-code:

Inhoudstafel

6	Het Kunstendecreet
10	Artistieke beoordeling
13	Evoluties in het (boven)lokaal cultuurbeleid
20	Spreading van podiumkunsten en klassieke muziek in lokale cultuurhuizen
25	Culturele infrastructuur
30	Kunst in opdracht in de publieke ruimte
34	Ontwikkeling, productie en presentatie
37	Internationaal samenwerken
43	België
45	Het publiek voor kunst
49	De financieringsmix van kunstenorganisaties
52	Inkomsten en uitgaven van kunstenaars
53	Fair Practices
57	Tewerkstelling
59	Het Kunstwerkattest
60	Thema's in de sociale zekerheid
62	De Tax Shelter
63	Welzijn in de kunsten
67	Goed Bestuur
72	Data, onderzoek en kennis
76	Participatief en cross-sectoraal werken
78	Kunstopleidingen
81	In-, door- en uitstroom in de kunsten
84	Achter de schermen
87	Reflectie en kunstkritiek
89	Kunstenerfgoed
91	Digitale transformatie
94	Ecologische duurzaamheid
96	Inclusie, diversiteit, meerstemmigheid
98	Kunst, representativiteit en politiek

Het Kunstendecreet

Het Kunstendecreet voorziet subsidies om artistiek kwaliteitsvolle projecten, beurzen of werkingen met een (inter)nationale uitstraling te financieren. Dat doet het met **kortlopende subsidies** (beurzen en projectsubsidies), **internationale subsidies** (tussenkomsten, presentatieprojecten, residentiebeurzen) en **werkingssubsidies**. Het decreet regelt ook de aankopen voor de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap.

O.a. op basis van een evaluatie die het Departement Cultuur, Jeugd en Media (DCJM) maakte van de procedure voor werkingssubsidies benoemen we onderstaande uitdagingen.

- Het Kunstendecreet hanteert (inter)nationale uitstraling als een criterium, voor projecten in het Bovenlokaalcultuurdecreet is bovenlokale uitstraling dan weer belangrijk. Het lokale niveau stuurt artistieke initiatieven met uitstraling die de eigen stad of gemeente overstijgt soms door naar bovenlokale of Vlaamse financieringsbronnen. Enkel het Kunstendecreet expliciteert artistieke kwaliteit als criterium. Voor professionele kunstenuorganisaties met een lokaal gewortelde werking of infrastructuur zijn de bestaande ondersteuningsmogelijkheden door de verscheidenheid aan criteria niet altijd helder of complementair. Een betere **afstemming** is aan de orde.
- Kunstenaarscollectieven en kunstwerkers die artistiek-inhoudelijk werken maar zelf niet creëren (zoals **curatoren, programmatoren, recensenten**) zijn op dit moment uitgesloten van (residentie)beurzen.
- Bij beurzen wordt een onderscheid gemaakt tussen opkomend en bewezen talent, maar soms is dat onderscheid moeilijk te maken. Denk bijvoorbeeld aan kunstenaars die niet “beginnend” zijn als kunstenaar maar die zich willen heroriënteren (zie ook In-, door- en uitstroom).
- De instrumenten ter **ondersteuning van internationaal werken** mikken uitsluitend op presentatie en residenties. Er is behoefte aan een meer gediversifieerde ondersteuning voor internationaal werken, bijvoorbeeld voor prospectie of korte *masterclasses* (zie ook Internationaal Samenwerken).
- **Voor de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap** is op moment van schrijven onduidelijk welk kader de aankoopcommissie hanteert. Een evaluatie van dit instrument is nog niet gebeurd. De afstemming met het Topstukkenfonds en met de aankopen door de musea voor hedendaagse kunst is niet altijd scherp. Het is niet duidelijk of er afspraken zijn met privéverzamelaars op vlak van aankopen op de primaire en secundaire markt.

-
- De **landschapsversterkende rol** die kunstorganisaties met werkingsmiddelen voor twee beleidsperiodes moeten opnemen is niet duidelijk omschreven. Enerzijds werken vele organisaties landschapsversterkend, dus lijkt het zinvol om de landschapsversterkende rol van tienjarig gesubsidieerde spelers te bepalen uitgaande van de langere subsidieperiode (en dus grotere duurzaamheid) die deze organisaties genieten. Er is behoefte aan een inhoudelijke visie op de landschapsversterkende rol van tienjarig gesubsidieerden.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Muziek, Podiumkunsten, Beeldende kunsten, Architectuur, Vormgeving
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/kunstenbeleid/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstendecreet-kortlopende-subsidies/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstendecreet-werkingssubsidies/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=subsidies>
- Kunstenpunt Website:
<https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/landschap-in-zicht-samenvatting-van-het-panelgesprek-over-de-toekomst-van-het-vlaams-kunstenveld/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Er is behoefte aan betere **afstemming tussen cultuurdecreten**, zoals bijvoorbeeld het Kunstendecreet en het Cultureelerfgoeddecreet. Ook binnen het Kunstendecreet kunnen instrumenten beter op elkaar afgestemd worden.
Er is vraag naar een **tussenstap voor organisaties die met projectmiddelen werken maar werkingssubsidies ambiëren**. Voor organisaties met een kleine werkingssubsidie is doorontwikkeling moeilijk als ze hun beperkte middelen voor structurele kosten niet kunnen combineren met projectsubsidies. Projectsubsidies combineren met een werkingssubsidie maakt **gestage ontwikkeling, duurzaamheid en zelfredzaamheid** van zulke organisaties makkelijker mogelijk. Organisaties met een werkingssubsidie zouden kunstenaars beter kunnen helpen als ze projectsubsidies voor hen konden aanvragen. Bijkomende **punctuele adviezen**:
 - een derde deadline op jaarbasis voor de projectsubsidies
 - minimaal een jaar tijd na indiendeadline om een project te starten
 - schrappen van de beperking dat een beurs slechts een keer per kalenderjaar kan worden aangevraagd
 - geen verplichte begeleiding bij beurzen bewezen talent

-
- schrappen van de beperkingen voor internationale presentatieprojecten, in casu prioritaire regio's als criterium, uitsluiting van organisaties gesubsidieerd voor meer dan 400.000 euro, aanvragen voor slechts één productie

Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo, Memorandum NICC

- Belangengroepen bepleiten **planlastverlaging** voor aanvrager, beoordelaars en administratie:
 - Procedures moeten laagdrempeliger, zeker voor beginnende artiesten, collectieven en kleinere *artist run* organisaties. Projectaanvragen moeten eenvoudiger gemaakt voor individuele kunstenaars.
 - De administratieve opvolging van stimuleringsinstrumenten is vandaag tijdrovend voor aanvrager en administratie.
 - **Aanvraagformulieren kunnen eenvoudiger:** dat werkt drempelverlagend voor aanvragers en het haalt werkdruk weg bij de administratie.
 - Aanvragen zouden ook in andere talen dan het Nederlands moeten kunnen.

Bronnen: Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Werkgroep Dans oKo

- Er is behoefte aan **een toegankelijke/gratis beroepsprocedure** rond de behandeling van subsidiedossiers. Rechtsgang via de Raad van State vergt een complexe, lange en dure procedure. Een onafhankelijke ombudsdienst zou als aanspreekpunt dienst kunnen doen.

Bronnen: Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

- **Communicatie met de administratie** moet laagdrempeliger, en met duidelijke contactpersonen (bvb. de secretarissen van beoordelingscommissies). Het contactformulier - momenteel de enige contactmogelijkheid - vormt zeker voor instromers een drempel, en creëert ongelijkheid met aanvragers die reeds de nodige persoonlijke contacten hebben. Net als aanvragen moet ook communicatie in andere talen dan het Nederlands mogelijk zijn.

Bronnen: Memorandum NICC, Werkgroep Dans oKo

- Het Kunstendecreet voorziet instrumenten die **internationaal** presenteren stimuleren. Vaak zijn de budgetten hiervoor beperkt, is de regelgeving niet afgestemd op de realiteit, en zijn de resultaten hierdoor niet bevredigend. De

aanvraagtermijnen liggen soms te vroeg, er wordt gepleit voor kortere doorlooptijden en voor spoedprocedures.

Bronnen: Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Werkgroep Dans oKo, Strategisch Plan Internationalisering

- Het **budget is ontoereikend** om alle kwalitatieve dossiers te honoreren. Soms leidt dat tot keuzes die arbitrair lijken. Beschikbare budgetten moeten dus hoger, ook in functie van een herstel van de koopkracht in de sector, en dit aan de start van procedures. Ook de forfaitaire bedragen bij beurzen en de tegemoetkomingen voor internationale presentatiemomenten zouden hoger moeten, zonder extra planlast.

Bronnen: Memorandum oKo, Ruimte voor cultuur, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

Artistieke beoordeling

Artistieke beoordeling is een cruciaal element in de kunstpraktijk en in het kunstenbeleid. Ze raakt aan de vraag wat artistieke kwaliteit is, aan vraagstukken rond poortwachterschap, aan het bewaken van het evenwicht tussen in-, door- en uitstroom. Hier gaan we specifiek in op uitdagingen en beleidsaanbevelingen in verband met de beoordelingsprocedures binnen het Kunstendecreet: vragen rond landschapszorg, rond de samenstelling van commissies, en rond artistieke kwaliteit.

Landschapszorg is “zorg voor het veld als geheel, inclusief evenwichten tussen bijvoorbeeld disciplines, schaalgroottes, functies, geografische ligging, vernieuwing en continuïteit, en de functionele samenhang tussen spelers.” Het betreft zorg voor diversiteit en evenwichten op verschillende vlakken. De “criteria” of parameters kunnen evolueren naarmate ook de sector en zelfs de samenleving evolueert.

De verdeling van budgetten over beoordelingscommissies is een manier om aan Landschapszorg te doen: beoordelaars weten immers binnen welk budget ze dossiers kunnen selecteren. De huidige **verdeelsleutel** houdt rekening met de historiek van budgetten, de gevraagde subsidiebedragen per discipline, en de aandachtspunten uit de Strategische Visienota Kunsten. In 2024 bestelde DCJM in 2024 een evaluatie waaruit bleek dat deze verdeelsleutel goed werkt voor de gestelde doelen, namelijk: een goed evenwicht tussen continuïteit en vernieuwing in het gesubsidieerde kunstenveld.

Bijkomend was de beleidsmaker benieuwd naar manieren om **extra parameters** aan de verdeelsleutel toe te voegen. Dat is mogelijk, maar uit het onderzoek blijkt dat dat behoedzaam moet gebeuren om te vermijden dat overmatige kwantificering het intersubjectieve werk rond landschapszorg (zie volgende bullet) zou gaan overschaduwen. Uit een expertenbevraging bleek dat er bij de gesuggereerde parameters belangrijke vragen konden worden gesteld die, indien niet opgehelderd, tot verwarring konden leiden.

Zie ook

- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/artistieke-kwaliteiten/> ,
<https://www.kunsten.be/kennis/beoordelen/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/waarde-van-kunst/>

-
- Kunstenpunt Website:
<https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/landschap-in-zicht-samenvatting-van-het-panelgesprek-over-de-toekomst-van-het-vlaams-kunstenveld/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Bij de beoordeling van aanvragen zijn een voldoende breed en gedragen waardenkader en heldere begrippen noodzakelijk, zodat **diverse artistieke kwaliteitswaarden** beter herkend, benoemd en in rekening genomen kunnen worden. Zonder bijsturingen reproduceert het beoordelingssysteem dominante standaarden. Voor vernieuwing zijn ook meer diverse experts nodig (zie volgend punt).

Bronnen: Werkgroep Dans oKo, Memorandum SARC

- Voorzie meer **kwaliteitszorg op elk moment in de beoordelingsprocedure**:
 - Geef medewerkers en beoordelaars meer inwerktijd en ruimte voor kennisopbouw. Stimuleer praktijk/prospectiebezoeken.
 - Pistes voor drempelverlaging: de optie van (audio)visuele inhoud als deel van een aanvraag, persoonlijke begeleiding van aanvragers bij het voorbereiden van de dossiers (zoals bij Mondriaan Fonds en VAF); de optie van **mondelijke toelichting** bij de beoordeling van project- en beursaanvragen - maar niet in de huidige vorm. 15 minuten zijn te kort om terdege op vragen te antwoorden, wedervragen te stellen of dialoog te laten ontstaan. Doordat Engels niet is toegestaan kan een aantal artistieke leidinggevers en curatoren de commissieleden niet te woord staan
 - Er is ook vraag naar betere mogelijkheden tot **repliek**.
 - Haal **kwaliteitsbeoordeling** en de **bepaling van adviesbedragen** uit elkaar. Zo kunnen commissieleden budgetten voorstellen die een volwaardige uitvoering van goedgekeurde plannen toelaten.
 - Er zijn vragen rond de **diversiteit binnen commissies**: is er voldoende expertise rond de functie 'participatie'? Is er balans in kennis van theater en jeugdtheater? Is er voldoende diversiteit op verschillende vlakken? Advies: ontwikkel een diversiteitscriterium voor het beoordelen van aanvragen. Volg de nota van de Landschapscommissie (2022).

Bronnen: concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo, Memorandum NICC

- Er zijn beleidsaanbevelingen over **de fase waarin beoordelingscommissies** voor werkingssubsidies **budgetten krijgen toegekend** (bij voorkeur: nadat de intrinsieke

kwaliteiten van dossiers duidelijk zijn) en over heldere verdeelsleutels voor budgetverdeling over commissies:

- Voorzie tijdig in de procedure een moment waarop beoordelaars (binnen en tussen commissies) afspraken maken over de **omgang met budgettair tekort** bij het bepalen van adviesbedragen.
- Zorg voor evenwicht tussen de budgetten/criteria voor individuele kunstenaars en kunstenorganisaties bij kortlopende subsidies.
- Er is vooraf duidelijkheid nodig over hoe projectaanvragen die “positief buiten budget” beoordeeld worden, gehonoreerd worden.
- Men vraagt duidelijkheid over hoe en op welke basis de mogelijke resterende budgetten van commissies achteraf gebruikt worden.
- Een lang beloofde inhaalbeweging voor de beeldende kunsten is vandaag slechts ten dele gerealiseerd.

Bronnen: Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum NICC

Evoluties in het (boven)lokaal cultuurbeleid

Het (boven)lokale cultuurbeleid kende de afgelopen decades erg veel evoluties. We wijdden er een volledig hoofdstuk aan ("De kaarten herschud: kunst en cultuur (boven)lokaal"), en we geven hier een overzicht op een tijdslijn.

2001-2010:

- De FeVeCC (voorloper van VVC en daarna Cult!) ondersteunt cultuurspreiding tot 2001 met Vlaamse middelen, dit via bv. Bijzondere Circuits. Er zijn structurele samenwerkingen met Onderwijs.
- Het Decreet Lokaal Cultuurbeleid introduceert een meer omvattend beleid en lokaal maatwerk. Dit onder meer via een cultuurbeleidscoördinator die naast het cultuurcentrum en de bibliotheek oog moet hebben voor de bredere lokale culturele context, en een duidelijk cultuurbeleidsplan als voorwaarde voor Vlaamse financiering.
- Het Participatiedecreet (2008) biedt flankerend beleid om het grote publiek van cultuur te laten proeven.
- Sinds 2009 was er het steunpunt LOCUS (als fusie van VCOB (bibliotheken) en CultuurLokaal)

2011-2015:

- interne staatshervorming, speerpunten "meer bevoegdheden en autonomie naar lokale besturen" + afslanking van bevoegdheden van de provincies, waaronder materie cultuur
- Start van de ontmanteling van het Decreet Lokaal Cultuurbeleid
- In functie van cultuurspreiding is er Vlaamse ondersteuning bij het samenstellen van een kwalitatieve programmatie, onder meer via initiatieven als Circuit X

2016-2018:

- zowat alle verplichtingen voor subsidiëring uit het voormalige Decreet Lokaal Cultuurbeleid zijn vervallen (bv. cultuurbeleidsplan, verzameling beleidsrelevante gegevens, cultuurbeleidscoördinator, ...)
- de rol van de provincies inzake cultuur wordt afgeschaft, maar de rolverschuiving naar Vlaanderen, een bovenlokale ruimte of lokale besturen is niet altijd geëxpliciteerd of doorgevoerd.
- Middelen voor lokaal cultuurbeleid in het Gemeentefonds worden niet geormerkt.

-
- Steunpunt Locus en Bibnet fuseren tot Cultuurconnect (accent op digitalisering), de VVC wordt niet langer gesubsidieerd en vervelt tot cult!
 - Circuit X en gelijkaardige initiatieven worden niet langer ondersteund.
 - Het Deeltijds Kunstonderwijs krijgt meer vrijheid om een eigen artistiek en pedagogisch profiel te ontwikkelen en samenwerkingen met andere spelers in de lokale context op te zoeken.
 - De uitrol van het Bovenlokaal Cultuurdecreet begint, met een nieuw steunpunt (OP/TIL), de uitbreiding van Intergemeentelijke Samenwerkingsverbanden (IGS) en bovenlokale cultuurprojecten

2019-2022:

- Er zijn lokale (in 2018) en Vlaamse (in 2019) verkiezingen. Nieuwe besturen krijgen dus de kans om met de geschetste veranderingen aan de slag te gaan.
- In 2019 krijgt OP/TIL projectsubsidies, in 2020 een Beheersovereenkomst
- In 2020 richt de aandacht zich op het ondervangen van de effecten van de coronacrisis; er zijn beperkende coronamaatregelen op vlak van cultuurspreiding tot voorjaar 2022.
- In 2020 gaan de eerste IGS'en van start met ondersteuning uit het Bovenlokaal Cultuurdecreet, en er zijn de eerste bovenlokale cultuurprojecten
- Data ontbreken voor een gedetailleerde cijfermatige monitoring (zie Data, onderzoek en kennis), maar in de sector spreekt men van gekrompen budgetten voor de cultuurhuizen, een toename aan diverse vrijetijdsopdrachten, verschuivingen in het cultureel personeelsbeleid bij de lokale besturen, en dergelijke meer.

2023-2024:

- Het decreet Regiovorming wordt van kracht, met een impact op de Intergemeentelijke Samenwerkingsverbanden voor cultuurbeleid.
- Kleinschalige bovenlokale projecten worden mogelijk in een geoptimaliseerd Bovenlokaal Cultuurdecreet.
- het Participatiedecreet wordt opgeheven; de werking van Demos schuift naar publiek (dat gefinancierd wordt vanuit het "Decreet tot structurele subsidiëring van kernorganisaties om de digitale transformatie van de cultuursector aan te sturen")
- Brussel neemt een uitzonderingspositie in in het Vlaamse lokale cultuurbeleid, maar ook hier worden bepalingen overgezet naar het Bovenlokaalcultuurdecreet.

Zie ook

- Thematisch hoofdstuk: De kaarten herschud: kunst en cultuur (boven)lokaal

-
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/lokale-afstemming/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstenbeleid/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/ruimte/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Culturele infrastructuur (zie ook [Culturele infrastructuur](#))
 - Maak een sectorbrede **SWOT-analyse** van de culturele infrastructuur.
 - **Ruimtegebruik** wordt voor een belangrijk stuk beheerd door de lokale besturen. Maak goede afspraken over de verdeling van verantwoordelijkheden hierrond tussen de diverse beleidsniveaus.
 - Het stimuleren van artistiek ondernemerschap **begint met een goed beleid rond de infrastructuur voor creativiteit**: betaalbaar, veilig, milieuvriendelijk, toegankelijk en permanent (lange termijn). De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij lokale besturen, die daar zonder extra hulp en beleidsinstrumenten zelden middelen voor vrijmaken. Dat leidt tot het vertrek van jonge kunstenaars naar de (grote) steden en een verschrping van het lokale cultuurleven.
 - Er is behoefte aan hedendaagse reglementering voor het gebruik van culturele infrastructuur, met een **visie op lokale context en noden**, en duidelijke criteria. Lokale overheden zouden vanuit Vlaanderen moeten worden aangespoord een ruimtelijke visie uit te werken binnen het kader van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.
 - **Vraag de Vlaamse Bouwmeester naar een masterplan cultuurinfrastructuur** in co-creatie met alle betrokken beleidsniveaus, de sector en onafhankelijke experts.
 - **De cultuurhuizen onder lokaal bestuur bieden de perfecte omgeving voor artistieke ontwikkeling, productie, en presentatie**, mits de nodige infrastructuraanpassingen. Neem als Vlaamse Overheid het initiatief voor een netwerk van infrastructuur als basisgarantie voor artistiek ondernemerschap. Voorzie de nodige werken om ateliers, residenties en professionele presentaties in en rond lokaal beheerde cultuurhuizen mogelijk te maken.
 - Zet als Vlaamse Overheid meer in op **participatieve processen om invulling te geven aan publieke ruimte** en om kaders te creëren op Vlaams en lokaal niveau. Voorzie daarbij ook een plan en een ondersteuningsmechanisme voor lokale cultuurinfrastructuur die 'te groot is voor het lokale niveau, maar te klein voor het Vlaamse'.

Bronnen: memorandum voor de brede cultuursector, Lokaal talent doet me wat, Memorandum oKo, Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een

- **Atelierwerkingen en repetitieruimtes** werken vanuit een lokale verankering, maar hebben ook een bovenlokale uitstraling en soms een (inter)nationale impact voor kunstenaars. Een belangrijke functie is het ondersteunen van kunstenaars bij hun ontwikkeling (netwerk, ontwikkelingstrajecten, eerste toonkansen). Hun voortbestaan is momenteel afhankelijk van stedelijke plannen. Een visie op ateliers en repetitieruimtes op Vlaams niveau zou een noodzakelijke aanzet zijn om ruimte voor kunstenaars te vrijwaren op lokaal niveau.

Aandacht voor talentontwikkeling op lokaal niveau is een gedeelde verantwoordelijkheid van besturen, verenigingen, koepels, cultuurdiensten en (deeltijds kunst)onderwijs. **Werk als Vlaamse Overheid i.s.m. de steden naar een éénduidig kader toe voor ruimte voor ontwikkeling.** Een kader dat lokale overheden houvast biedt, en autonomie om eigen accenten te leggen. Zorg voor screening van het lokale stimuleringsbeleid, ter controle of het geen rem zet op de ontwikkelingsruimte van kunstenaars. Stimuleer de aanwezigheid van vrijplaatsen in de grote steden en centrumsteden: residenties, labo's, werkplaatsen met verschillende beschikbare media en apparatuur.

Bronnen: Memorandum NICC, Atelierbeleid als sleutel tot een evenwichtig en duurzaam kunstenlandschap in Vlaanderen

- De meeste cultuurhuizen werken vooral rond podiumkunsten en muziek. **Slechts enkele zijn uitgerust voor tentoonstellingen of andere activiteiten rond beeldende kunsten.** Ook op vlak van kwaliteitsvolle culturele filmbeleving zijn er hiaten in elke Vlaamse provincie. Het VAF pleit voor een substantiële uitbreiding van het aantal schermen voor filmcultuur.

Meer algemeen: **maak de spreiding van Vlaams gesubsidieerde kunst aantrekkelijker voor cultuurhuizen.** Er is behoefte aan:

- Meer structurele partnership tussen productie en presentatie
- Betere budgetten voor de programmatie van cultuurhuizen
- **Ondersteuning van de spreiding van** (zeker gesubsidieerd) **artistiek werk** waar dat moeilijk is. Dat kan via initiatieven zoals Trappelend Talent of Circuit X.
- Het voortbouwen op de kennis van lokale cultuurprogrammeurs. Geef hun meer vertrouwen, budget, autonomie en ruimte voor risico. Zo is er bvb. interesse voor steun aan experimentele praktijken die het publiek proactief

opzoeken. De cultuurhuizen zijn de plaats bij uitstek om kunstenaars en publiek in een laagdrempelige omgeving samen te brengen voor uitwisseling. Cultuurhuizen zijn ook cruciaal om **jongeren te bereiken via het onderwijs**. Ondersteun het systeem van schoolvoorstellingen. Voor cultuurhuizen zijn die een investering, en het systeem staat onder financiële druk. Financier het vervoer van en naar cultuurhuizen voor scholen, waar dit nog niet zou gebeuren.

Bronnen: gezamenlijk memorandum, Memorandum VAF, Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Werkgroep Dans oKo, Nota samenwerking onderwijs en jeugdpodiumkunsten

- Afstemming tussen beleidsniveaus
 - De (boven)lokale evoluties volgen het principe van subsidiariteit. Cruciaal daarbij zijn **afstemming en transparantie** tussen de verschillende bestuursniveaus.
 - Zoek in dialoog met cultuurhuizen het evenwicht tussen lokale verankering en een regionale werking/uitstraling. Definieer lokale en bovenlokale rollen.
 - Creëer ademruimte en een open klimaat voor **cultuurhuizen** om aan een eigen waardebepalende en unieke identiteit te werken. Stimuleer ook het overleg met decretaal verankerde kunstenuitvoeringsorganisaties in functie van beter wederzijds begrip en afstemming op het vlak van aanbod en spreiding.
 - Organiseer m.a.w. **een haalbaar kerntakendebat** met als inzet: een evenwicht tussen een plek voor nieuw talent, het spreiden van gesubsidieerde kunsten, sociaal-cultureel (verenigings)werk, niet-professionele kunsten, participatie en maatschappelijk werk.
 - Versterk de Vlaamse administratie in departement Cultuur, Jeugd en Media met een team lokaal (Vlokaal) in de werking, met aandacht voor kennisopbouw en kennisdeling over het lokale niveau. Stimuleer (onderzoek naar) **de uitwisseling/opschaling van lokale innovatieve praktijken** in functie van een duurzamer gedeeld verhaal en meer bruikbare kennis.
 - **Stem de administratieve opvolging** van subsidieaanvragen en -afrekeningen bij de verschillende overheden **op elkaar af**. Op lokaal niveau zijn subsidieprocedures of criteria niet altijd transparant of algemeen toegankelijk, dat moet worden verbeterd. **Vandaag zweven veel evenementen tussen cultuur, toerisme, erfgoed, sport en economie, en ook tussen federale, Vlaams en lokale besturen**. Voor een efficiëntere aanpak, voorzie een leidend kabinet met duidelijke bevoegdheid. Dat kan leiden tot integraler beleid, bv. op het vlak van **veiligheidsmaatregelen**. Er is

behoefte aan een (federaal) kader betreffende veiligheidsmaatregelen voor events, dat ruimte laat voor verschillende types van events en voor lokale omstandigheden.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo, Memorandum SARC, Memorandum voor een florerende eventsector, Lokaal Talent doet me wat, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC

- Ontwikkel een **overzicht van beleidsondersteuning en regelgeving rond de kunsten** op elk bestuursniveau. Ontsluit deze informatie.
Zorg dat de subsidielijnen van de verschillende beleidsniveaus beter op elkaar zijn afgestemd.
Voorzie volwaardige indexering van alle subsidies, ook de ingekantelde middelen in het gemeentefonds. Specifiek wordt hierbij aandacht gevraagd voor jong/experimenteel werk, en kwalitatief repertoiretooneel in aanvulling op het bestaande aanbod.
Oormerk de middelen voor de bibliotheken en voor initiatieven die (deels of volledig) in het lokaal bestuurd cultuurhuis plaatsvinden.
Bronnen: Ruimte voor cultuur, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum BoekenOverleg
- Er worden bredere verwachtingen gesteld aan bibliotheken, maar het aantal vaste medewerkers daalt. Erken **de basisopdracht van de lokale openbare bibliotheek in een wetgevend kader**. Oormerk de middelen bedoeld voor de bibliotheken. Zorg voor een indexering ervan en vervang personeel dat uit dienst gaat door mensen die maatschappelijke uitdagingen zoals geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie kunnen aanpakken. Meer algemeen: zorg voor **personeel met de juiste sectorgebonden competenties** en voorzie middelen voor professionalisering.
Zet in op **een nabije, fysiek én digitaal toegankelijke bibliotheek voor elke burger**. Geef een signaal aan hogescholen over het belang van schoolbibliotheek in het hoger onderwijs.
Oormerk middelen van Cultuur, Jeugd en Media voor **literaire programmering in en door cultuurcentra en bibliotheken**.
Bronnen: Memorandum SARC, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum BoekenOverleg, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

-
- Zorg voor **meer en betere representativiteit in lokale advies- en beheersorganen**. Sterkere lokale platforms kunnen een inspirerende gesprekspartner zijn voor de lokale overheid. Ambieer een bondgenootschap tussen lokale politiek en lokale cultuurdeskundigen, met eigenaarschap, vrijheid en vertrouwen voor het cultuurhuis om beleidsplannen met voldoende middelen zelf uit te rollen.

Bronnen: Memorandum SARC, Een toekomst voor cultuurhuizen

Spreading van structureel gesubsidieerde podiumkunsten en klassieke muziek in cultuurhuizen

Deze kwestie verwijst naar de presentatie van theater, dans en klassieke muziek in de voormalige cultuurcentra en de huidige lokaal bestuurde cultuurhuizen. Het gaat over werk geproduceerd door organisaties met werkingssubsidies uit het Kunstendecreet. Een eerdere analyse van Kunstenpunt toonde aan dat voor de genoemde disciplines tussen 2011 en 2015 het aantal publieksvoorstellingen van die organisaties in de voormalige cultuurcentra met een derde daalde (Cijferboek, p 237).

Maar de gedetailleerde monitoring van de voormalige cultuurcentra (CCinC) is vervangen door de niet-verplichte en minder gedetailleerde Lokale Vrijtijdsmonitor. Daardoor is een kwantitatieve monitoring vandaag moeilijker. Ook in de rapportering van organisaties met werkingssubsidies worden de presentatieplekken waar voorstellingen staan niet getypeerd. Er kan dus geen onderscheid worden gemaakt tussen voorstellingen in voormalige cultuurcentra of op andere plekken.

Cijfermatige monitoring van deze kwestie is moeilijk. In de Landschapstekeningssessies noemden producenten volgende uitdagingen:

- Hun producties worden minder door cultuurhuizen afgenomen. Zeker producties in hedendaagse dans vinden al geruime tijd moeilijk een plaats in de programmatie van cultuurhuizen.
- Daardoor worden speelreeksen korter, wat de artistieke kwaliteit en ontwikkeling niet ten goede komt, en wat ook nieuwe producties bemoeilijkt (uitkoopsommen worden soms deels geherinvesteerd in nieuw werk).
- De cultuurhuizen onderhandelen over de gevraagde uitkoopsommen, die echter rekening moeten houden met o.m. fair pay-richtlijnen en CAO's.
- Men staat in concurrentie met makers die werken met project- of andere subsidies, met commerciële producenten, en met de vele activiteiten die cultuurhuizen opnemen naast cultuurspreiding (bv. workshops, verenigingsleven).
- Promotie en publiekswerving zijn moeilijk voor deze voorstellingen.

DCJM gaf Kunstenpunt inzage in de activiteitenrapportering van de organisaties met werkingssubsidies in 2017-2022. De rapporteringen voor 2023 en 2024 konden we niet inkijken.

- Voor organisaties in podiumkunsten of klassieke muziek en met de functie productie waren er in 2017 6328 voorstellingen van “eigen producties”, in 2022 waren dat 5691.
- We kunnen de presentatieplekken waarin die activiteiten plaatsvinden niet typeren. Wel weten we of ze in Vlaanderen of het buitenland liggen. We zien een verschillend beeld voor podiumkunsten en klassieke muziek.
 - In podiumkunsten daalt het aantal buitenlandse voorstellingen in 2022 tot 69% van het aantal voorstellingen in 2017, terwijl het aantal binnenlandse presentaties stabiel blijft.
 - In klassieke muziek is het beeld omgekeerd: binnenlandse activiteiten dalen in 2022 tot 85% van het aantal in 2017, terwijl buitenlandse activiteiten in 2022 stabiel blijven met 109% van het aantal in 2017.
- Kanttekeningen bij deze cijfers:
 - De interpretatie van “eigen productie” is niet sluitend als een productie meerdere producenten heeft. Iedere producent kan een activiteit rapporteren als eigen productie, het is dus mogelijk dat activiteiten dubbel geteld worden. We gaan er wel van uit dat de foutenmarge hiervoor ongeveer in 2017 even groot is als in 2022, waardoor de dalende trend wel overeind blijft.
 - De corona-crisis viel in deze periode, en ook in het voorjaar van 2022 waren er nog beperkende maatregelen.

De cijfers hierboven slaan op de periode 2017-2022. Een vorige analyse (van theater, dans en muziektheater, niet klassieke muziek) keek naar de periode van 2011 tot en met 2015, en zelfs nog ervoor (Cijferboek 2018). Onderstaande tabel toont een schatting van het aandeel van structureel gesubsidieerde podiumkunsten in het aanbod van cultuurhuizen:

	2011	2015	2017	2022/3
Meetinstrument	CCinC		CCinC/LVM	LVM
Totaal aantal podiumactiviteiten	11397	11177	12668	15877
Werkingsronde	KD2010-2012	KD2013-2016	KD2017-2022	
Aantal activiteiten gerapporteerd door Kunstendecreetorganisaties (Nederlandstalige Dramatisch Kunst / theater, dans, muziektheater)	1774	1194	2124	1891
Percentage KD/CCinC of LVM	16%	11%	17%	12%
Vershil	Daling van 5 procentpunten		Daling van 5 procentpunten	

Om beide periodes naast elkaar te leggen moeten we rekening houden met een aantal verschillen, die een één op één vergelijking quasi onmogelijk maken:

- Het betreft telkens een verschillende groep van organisaties met werkingssubsidies die activiteiten rapporteren in 2011, 2015, 2017/2022. Voor vergelijkbaarheid met 2011 en 2015 selecteren we uit de data voor 2017-2022 geen voorstellingen in Brussel, Antwerpen of Gent, en enkel voorstellingen van organisaties in de disciplines Theater, Dans of Muziektheater.
- We kunnen de sprong van 1194 naar 2124 in het aantal gerapporteerde activiteiten tussen 2015 en 2017 enkel verklaren door de stijging van het aantal structureel gesubsidieerde podiumkunstenorganisaties, en het feit dat we niet langer specifiek kunnen selecteren op voorstellingen in voormalige cultuurcentra (we krijgen m.a.w. de voorstellingen in alle cultuurhuizen te zien). Die foutenmarge is tussen 2017 en 2022 vermoedelijk gelijk gebleven, zodat we toch menen van een dalende trend te kunnen spreken.

-
- DCJM verklaart de sprong in het aantal podiumactiviteiten in CCinC / Lokale Vrijetijdsmonitor (LVM) als volgt: “Een cultuurhuis heeft sinds 2021 een open definitie. Het zijn naast culturele centra ook gemeenschaps-, of ontmoetingscentra met een bewust (socio-)culturele programmatie. Allen kunnen immers open artistieke en culturele ontmoetingsplekken zijn met oog voor cultuurspreiding en de cultuurparticipatie van de bevolking.” Het openen van die definitie zorgt er ook voor dat er een bredere invulling van het aanbod geldt, wat de stijging van 12668 naar 15877 zou kunnen verklaren.

Zie ook

- Discipline-specifiek hoofdstuk: Podiumkunsten, Muziek
- Thematische hoofdstukken: De totstandkoming, spreiding en presentatie van kunst in Vlaanderen: evoluties en toekomstpistes en De kaarten herschud: kunst en cultuur (boven)lokaal
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/spreiding/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Faciliteer lokale en bovenlokale afstemming (breder dan louter een IGS of andere cultuurhuizen). Er is behoefte aan de ontwikkeling van een sterke gedeelde visie en gedeelde verantwoordelijkheid tussen de cultuurhuizen. Zij moeten in dialoog met overheden het juiste evenwicht kunnen bepalen tussen lokale verankering en een regionale werking/uitstraling. **Voer een haalbaar kerntakendebat met cultuurhuizen**, met als doel een nieuw evenwicht tussen plaats voor nieuw talent, het spreiden van gesubsidieerde kunsten, sociaal-cultureel (verenigings)werk, niet-professionele kunsten, participatie en maatschappelijk werk. Dit vermijdt ook dat het programma een afspiegeling wordt van druk opgevoerd vanuit politiek (of van spelers in de sector). De waarde van een cultuurhuis is immers groter dan inkomsten uit ticketverkoop.

Bron: Een toekomst voor cultuurhuizen

- Maak het presenteren van Vlaams gesubsidieerde kunst opnieuw aantrekkelijk voor cultuurhuizen. Dat kan via **programma's voor de financiering van spreiding van artistiek werk**. Voorzie budget voor bovenlokale, regionale en landelijke spreidingsinitiatieven (zoals Trappelend Talent of Circuit X), in samenwerking met programmatoren. Bekijk ook spreidingsmogelijkheden, ook voor jonge mensen, in zorgomgevingen, asielcentra, in kwetsbare buurten, en in plattelandsgemeenten.

Bron: Memorandum oKo, Beleidsvoorstellen voor het jonge kind

-
- Verlaag de **drempel voor scholen om in te tekenen op culturele activiteiten van cultuurhuizen**. Dank bvb aan de kost van busvervoer, die te vaak een drempel is voor scholen. Ondersteun het systeem van schoolvoorstellingen in het lokale cultuurhuis financieel. Stimuleer scholen om het omkaderend aanbod voor kinderen en jongeren van cultuurhuizen te ontdekken. Erken de cruciale rol van cultuurhuizen in het bereiken van een lokale gemeenschap van jongeren via het onderwijs.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Nota samenwerking onderwijs en jeugdpodiumkunsten)

Culturele infrastructuur

Culturele infrastructuur vergt vaak complex beheer en kent een uitdagende financiering. Hier concentreren we ons op fysieke infrastructuur. Er bestaat ook digitale culturele infrastructuur (denk bvb. aan streamingplatformen, presentatieplatformen voor digitale mediakunst of XR-performances en kunst in games).

De fysieke culturele infrastructuur waarin kunstenorganisaties in het Kunstendecreet werken is vaak in eigendom van een lokaal bestuur. Als die de nadruk legt op een multifunctionele invulling (men verwacht bijvoorbeeld dat ruimte (gratis) ter beschikking wordt gesteld van lokaal sociaal-culturele verenigingen), kan dat in spanning staan met de artistieke doelen van het Kunstendecreet.

Infrastructuurwerken hebben vaak een dermate hoge kost dat één speler alleen de nodige middelen niet kan voorzien. Andere financieringsbronnen zijn te vinden bij overheden, private investeerders, gebruikers van de infrastructuur, etc. Maar met elke bijkomende partner/financier wordt de puzzel van uiteenlopende belangen en verwachtingen complexer, zeker bij het principe “wie betaalt, bepaalt”. Zulke constructies introduceren risico's op belangenvermenging als er niet voldoende *checks and balances* voorzien zijn, of ze ontmoedigen mensen om aan infrastructuurwerken te beginnen.

Zie ook

- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/ruimte/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=ruimte-infrastructuur>
- Kunstenpunt Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/de-kunsten-in-vlaanderen-en-brussel/ruimte-infrastructuur/>

Beleidsaanbevelingen

- Men pleit voor minder administratieve drempels en een uitbreiding van het gebruik van semi-publieke ruimtes zoals bvb. musea en cultuurhuizen. Daarmee gaan ook soepele openingsuren gepaard, opdat het cultuurhuis een open huis kan zijn voor iedereen.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Ruimte voor cultuur

-
- Mits de nodige aanpassingen biedt het brede netwerk van cultuurhuizen een goede omgeving voor artistieke ontwikkeling, productie en presentatie in meerdere disciplines. Men vraagt naar een **hedendaagse reglementering voor het gebruik van culturele infrastructuur, met een lokale visie en met duidelijke criteria**. Dat kan overbevraging van de infrastructuur vermijden en buurtwerkingen en verschillende maatschappelijke groepen toegang geven. Er kan ook worden onderzocht wat kerken, parochiale gebouwen, leegstaande (handels)panden, culturele en jeugdinfrastructuur of scholen in deze context kunnen betekenen. Men vraagt naar een behoefteonderzoek naar de types van infrastructuur die nodig zijn om op een goede manier aan sport en cultuur te doen, met aandacht voor multifunctionaliteit. Hierbij moet de verbindende rol ter plaatse van de “plekwerker” worden erkend.

Bronnen: Concrete Voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Lokaal talent doet me wat, VVSG Aanbevelingen gemeenschapsinfrastructuur

- Departement CJM zou een meer ontzorgende rol kunnen opnemen. Men kan nauwer samenwerken met het Vlaams Energiebedrijf, het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf en de Vlaamse Bouwmeester.
- Het beheersplan **Onroerend Erfgoed** moet worden vertaald naar de kunstensector om de staat van de culturele infrastructuur in kaart te brengen, met een makkelijk in te vullen sjabloon i.f.v. eenvoudige vergelijking. Bij verbouwing en renovatie van kunsthuizen zouden de conservatie-eisen vanuit erfgoed en monumentenbeheer aangepast moeten worden, opdat deze huizen hun rol in kunstcreatie, -presentatie en publieksparticipatie ten volle kunnen blijven spelen.

Bron: Memorandum oKo

- Men pleit voor goede afspraken over de **verdeling van verantwoordelijkheden** tussen diverse beleidsniveaus, naar analogie met het Lokaal Woonbeleid. Gewestnormen rond geluid, toegankelijkheid en energie zouden geharmoniseerd moeten worden met andere beleidsniveaus, en er moet financieel worden geïnvesteerd in de nodige aanpassingen. Een overkoepelend kader voor culturele infrastructuur is nodig, alsook een plan en ondersteuningsmechanisme voor lokale cultuurinfrastructuur die ‘te groot is voor het lokale niveau, en te klein voor Vlaanderen’.

Bronnen: Memorandum oKo, Een toekomst voor cultuurhuizen

-
- Het stimuleren van artistiek ondernemerschap begint met een goed **beleid rond de infrastructuur waarbinnen dat ondernemerschap zich kan ontwikkelen**: betaalbaar, veilig, milieuvriendelijk, toegankelijk en permanent (lange termijn). De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij lokale besturen, die daar zonder extra hulp en beleidsinstrumenten zelden middelen voor vrijmaken. Advies: start met de ontwikkeling van een netwerk van infrastructuur, als basisgarantie voor artistiek ondernemerschap. Voorzie de nodige infrastructuurwerken die ateliers, residenties en professionele presentaties in en rond cultuurhuizen mogelijk maken. Voorzie een expertisecel met een integrale kijk op gemeenschapsinfrastructuur.
Bronnen: Memorandum NICC, Concrete Voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, UFO nota Atelierbeleid, VVSG Aanbevelingen gemeenschapsinfrastructuur
 - Men vraagt de Vlaamse Overheid werk te maken van een **masterplan** voor innovatieve incentives en oplossingen die niet enkel berusten op investeringen: een sectorbrede SWOT-analyse van de culturele infrastructuur (zie ook: bovenlokaal cultuurbeleid), op basis waarvan de Vlaamse Bouwmeester een masterplan kan ontwikkelen in cocreatie met alle betrokken beleidsniveaus, de sector en onafhankelijke experts. Op basis daarvan moeten prioriteiten worden bepaald en passende vormen van financiering en ondersteuning uitgewerkt.
Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, VVSG Aanbevelingen gemeenschapsinfrastructuur, Memorandum oKo
 - Een doordacht infrastructuurbeleid voor culturele infrastructuur neemt alle gebruikers mee in het plan van aanpak. Hierbij staan aandacht voor **duurzaamheid** en investeringsbudgetten voor nieuwe normeringen voorop. Dat vergt bijkomende middelen, specifiek voor duurzaamheidstrajecten in de kunstensector, bijvoorbeeld binnen de bestaande innovatie- en duurzaamheidssteun van de Vlaamse overheid.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum oKo, Memorandum voor de brede cultuursector
 - Bestaande **financiële investeringsinstrumenten** moeten herijkt, nieuwe hefboomen ontwikkeld, subsidielijnen op elkaar afgestemd en alternatieve financieringsmodellen onderzocht: renteloze leningen, een rollend fonds, oormerking, PPS-financiering, enz.
De sector zou ondersteund moeten worden in de zoektocht naar extra middelen voor infrastructuurwerken. De vereiste van 40% eigen middelen voor

investeringssubsidies in cultuurinfrastructuur moet lager, en er is hulp nodig (zoals een voorschot van bvb. 80%) bij de voorfinanciering van investeringskosten. Naar analogie met het onderwijs zouden de kunsten een vrijstelling voor de btw op verbouwingen moeten krijgen, en op de onroerende voorheffing en patrimoniumtaks op culturele infrastructuur. Er zou voor moeten worden gezorgd dat ze hun artistieke budgetten niet moeten aanwenden voor infrastructuurnoden. Er is een vaste financieringslijn nodig voor structureel onderhoud.

Bron: Memorandum oKo

- Er moet onderzocht worden of en hoe de samenwerking met het Vlaams Energiebedrijf verder uitgebreid kan worden, en de daar aanwezige kennis ontsloten. Adviezen: maak **energiescans** voor de kunstensector gratis, creëer een sectoraal energieloket en schakel de lokale energiehuizen mee in voor lokale ondersteuning. Scan ook nieuwe regelgeving met impact op culturele infrastructuur op haar energiezuinigheid en haar bijdrage aan het behalen van de klimaatdoelstellingen. Schuif de kosten niet af op de zaalgebruiker, maar investeer als stads- of gemeentebestuur zelf in duurzame renovatiewerken. Realiseer een inhaalbeweging om onze infrastructuur toegankelijk, veilig en duurzaam te maken.

Bronnen: Memorandum oKo, Lokaal Talent doet me wat

- Er is budget nodig worden voor de implementatie van de nieuwe Belgische regelgeving over **luchtkwaliteit** en de nieuwe Europese richtlijnen rond led-verlichting.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum voor de brede cultuursector

- Sectorspecifieke praktijkondersteuning voor de kunstensector moet worden voorzien: **netwerkontwikkeling, kennisdelen, tools & handleidingen, pilootprojecten.**

Bron: Memorandum oKo

- Onze steden kennen veel **leegstand**, terwijl er een hoge nood is aan ruimte. Advies: ontwikkel een visie over leegstand, maak het fiscaal interessant voor eigenaars om hun leegstaande panden een maatschappelijke bestemming te geven, inclusief kunstenaarsinitiatieven en -ateliers.

Bron: Memorandum NICC

- Er liggen nog kansen op vlak van beheer en duurzaamheid door het gebouwenmanagement te **digitaliseren**: HVAC, toegangscontrole, verlichting,

projectiesystemen, verdere digitalisering van onze werkvloeren en het behoud en de verduurzaming van culturele infrastructuur in het algemeen.

Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Ruimte voor cultuur

Kunst in opdracht in de publieke ruimte

Opdrachtgevers voor kunst kunnen privépersonen zijn, bedrijven, verenigingen, kunstorganisaties of overheden. Opdrachten en wensen variëren, maar altijd moet de artistieke autonomie worden beschermd. Er moet dus een evenwicht worden gevonden tussen verwachtingen, afspraken over en grenzen tot waar die verwachtingen kunnen reiken, en vertrouwen in een maker en diens creatief proces. Die balans kan expliciet worden in formele afsprakenkaders zoals contracten, met als dubbel doel het **beschermen van de artistieke vrijheid, en het tegemoetkomen aan de wensen van de opdrachtgever**. Kunst hoeft geen niet-artistieke verwachtingen in te lossen maar kan wel bijdragen aan oplossingen, een beter begrip, of zuurstof voor gesprek, zonder zich te laten instrumentaliseren.

Wanneer de **opdrachtgever een overheid of publieke instantie** is, stellen zich soms bijkomende uitdagingen:

- Een overheid kan regelmatig kunstopdrachten uitschrijven, en is daartoe zelfs verplicht bij bouw of grondige renovatie met Vlaamse overheidsmiddelen (Decreet Kunst in Opdracht). **Een overkoepelende visie op kunstopdrachten** is belangrijk: zo krijgt de samenleving ook indirect inspraak als “opdrachtgever”. Kunst gemaakt met gemeenschapsgeld wordt dan deel van het gemeenschappelijke goed van de samenleving. Dat collectieve patrimonium moet goed worden beheerd, en dat vraagt om een langetermijnvisie.
- Die visie kan onderhevig zijn aan wisselende politieke strekkingen. Om **politieke inmenging in artistieke opdrachten te vermijden** wordt best op armslengte en/of met burgerparticipatie gewerkt. In bepaalde gevallen geldt ook de wet op overheidsopdrachten. De nodige expertise is niet altijd beschikbaar, maar ze kan gefaciliteerd worden via het Platform Kunst in Opdracht (zie hieronder).

Kunst in de publieke ruimte, of breder in het publieke domein, kan er komen op initiatief van verschillende spelers. Kunstenaars of kunstenorganisaties zetten zelf een artistieke interventie op. Bedrijven of organisaties die semi-publieke plekken beheren – van caféterrassen tot wachtzalen – kunnen beroep doen op kunstenaars voor de invulling ervan. Overheden kunnen als beheerders van het (semi-)publieke domein beslissen kunst er een plek in te geven, bv. via vergunningen of opdrachten. Op die manier spelen overheden altijd wel een rol.

-
- **Kunst in het publieke domein kan aanleiding geven tot discussie tussen makers, bewoners, de overheid, handelaars, etc.** Denk aan de dekoloniseringsdebatten rond bepaalde standbeelden, of aan het verlies van parkeerplaatsen om ruimte te maken voor kunst. Dialoog hierover is belangrijk en moet worden gefaciliteerd, soms herhaaldelijk (bv. bij veranderend politiek bestuur, nieuwe ingrepen, veranderende maatschappelijke context,...). Het Platform Kunst in Opdracht biedt een publicatie en opleiding voor bemiddelaars aan.
 - Kunstwerken in het (semi-)publieke domein hebben meestal een langlopend engagement nodig, en ook onderhoud op lange termijn valt daaronder. Dat vergt expertise, instructies, afspraken en taakverdeling. Daarbij is **een afsprakenkader nodig** over verschillende diensten (of soms zelfs beleidsdomeinen en -niveaus, zie hieronder) heen **voor bewaring en beheer van het kunstwerk**. Ook die afspraken moeten gerespecteerd, geëvalueerd en geherdefinieerd worden.
 - Het **publieke domein beperkt zich niet tot de fysieke ruimte, maar is ook digitaal, sociaal, mentaal, politiek, discursief, ...**. Hier is er potentieel een sterke overlap met context-specifieke en sociaal geëngageerde kunst, die probeert in te grijpen op maatschappelijke kwesties. Artistiek werk in dat domein – digitaal, in participatieve processen, als publiek debat – komt met eigen uitdagingen en benodigde expertise. Soms is ze vluchtig van aard, en dan komt er ook de uitdaging bij ze te documenteren en (die documentatie) te bewaren.

Voor **kunstopdrachten in de publieke ruimte** voorziet de Vlaamse Overheid het Platform Kunst in Opdracht, dat kennis ontwikkelt en deelt, en dat eerstelijnsadvies aanbiedt over de **onderhandeling in de context van een opdracht**.

Als de kunstopdracht verplicht wordt door het decreet Kunst in opdracht, dan bevindt die opdracht zich in **een bredere architecturale oefening**, bv. op vlak van stadsontwikkeling, een algemene visie op de leefruimte, gebouwen, enz. Een kunstopdracht kan dan potentieel ook een cross-sectorale samenwerking met zich meebrengen, inclusief de uitdagingen die daarmee gepaard gaan (zie ook hoofdstuk 4: *Cross-sectoraal werken en de verknoping van kunst en samenleving*).

In vele gevallen moeten kunstopdrachten **rekening houden met verschillende beleidsniveaus en/of -domeinen**: denk bijvoorbeeld aan raakvlakken met beschermd onroerend erfgoed, een beschermd natuurgebied, of de complexe Brusselse context. Dan zijn zaken als transparantie, rekening houden met verschillende belangen, gedragenheid bij de bevolking en de autonomie van de kunstenaar(s) des te belangrijker.

Zie ook

- Discipline-specifiek hoofdstuk: Beeldende Kunst

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Advies: verlaag de administratieve last voor cultuurwerkers, ook voor verbindende initiatieven binnen het publieke domein. Lokale overheden kunnen:
 - (amateur)kunstenaars helpen bij het opzetten van maak-, speel- en toonkansen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld door de aanvraag van vergunningen eenvoudig te houden.
 - De uitbreiding van het gebruik van semi-publieke ruimtes (zoals bvb. musea) stimuleren voor verschillende doeleinden.
 - **Administratieve en wetgevende drempels** versimpelen of versoepelen opdat er kan worden ingezet op multifunctioneel gebruik van ruimtes.
 - Er is vraag naar een kader rond vrije ruimte, wat mensen de mogelijkheid biedt zich ruimtes toe te eigenen en ze een eigen identiteit te geven.

Bronnen: Lokaal Talent doet me wat, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Veldanalyse Vormgeving

- Men pleit voor een **aankoopfonds** op Belgisch, nationaal en stedelijk/ lokaal niveau, om kunstwerken van Belgische kunstenaars te kopen voor het gemeengoed: musea, overheids- en parlamentsgebouwen, scholen, ziekenhuizen,...
Men adviseert de Vlaamse overheid het goede voorbeeld te geven door voldoende polyvalente witruimte te voorzien in de eigen gebouwen.

Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum NICC

- De *Veldanalyse Vormgeving* adviseert tot het ontwikkelen van een beleid ter stimulering van opdrachten binnen de culturele sector, die ontwerpers de kans bieden ervaring op te bouwen en hun portfolio uit te breiden. Naar analogie met architectuur zou er een ‘team designmeester’ kunnen komen, die een algemeen kader rond **goed opdrachtgeverschap** of faire verloning schept, die zorgt voor een beter begrip bij overheden en bedrijven van de toegevoegde waarde van een ontwerp, en die begeleiding van opdrachtgevers voorziet in het proces en in de omgang met vormgevers.

Bron: Veldanalyse Vormgeving

- De *Veldanalyse* adviseert meer in te zetten op **participatieve processen** bij het invulling geven aan publieke ruimte, en daar kaders voor te creëren op Vlaams en lokaal niveau. Stem procedures voor openbare aanbestedingen ontwerpmatig en

administratief beter af, en stroomlijn tussen verschillende stadsbesturen. Moedig stadsbesturen aan om meer met ontwerpers samen te werken en zo de waarde van kwalitatief design mee uit te dragen.

Bron: Veldanalyse Vormgeving

Ontwikkeling, productie en presentatie

De ontwikkeling, productie en presentatie behandelen we uitgebreid in het hoofdstuk “De totstandkoming, spreiding en presentatie van kunst”.

Voor uitdagingen en aanbevelingen specifiek in verband met spreiding, zie ook de beleidsaanbevelingen gebundeld onder Spreiding en Evoluties in (boven)lokaal cultuurbeleid. Bepaalde kwesties raken ook aan Tewerkstelling en Internationaal samenwerken.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: De totstandkoming, spreiding en presentatie van kunst
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/ontwikkeling/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/productie/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/spreiding/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- **De cultuurhuizen onder lokaal bestuur bieden een goede omgeving voor artistieke ontwikkeling, productie, en presentatie**, mits de infrastructuur daartoe aangepast is. Voorzie de nodige werken om ateliers, residenties en professionele presentaties in en rond lokaal beheerde cultuurhuizen mogelijk te maken. Stimuleer vrijplaatsen in alle grote steden en centrumsteden: residenties, labo's, werkplaatsen waar men met verschillende media en apparatuur kan werken. Erken het belang van atelierwerkingen op Vlaams niveau: ze vertrekken vanuit een sterk lokale verankering, maar hebben ook een bovenlokale uitstraling en soms een (inter)nationale impact voor kunstenaars. Een belangrijke functie van atelierorganisaties is het **ondersteunen van kunstenaars bij hun ontwikkeling door het verlenen van netwerk, ontwikkelingstrajecten en (eerste) toonkansen. Laagdrempelige plekken voor ontwikkeling** zijn van groot belang. Het kunstenlandschap heeft nood aan *artist-run* platformen, zowel in grote steden als in centrumsteden en daarbuiten. Stimuleer ook het gebruik van internationale residentieplekken.
Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum NICC, Gezamenlijk memorandum, Lokaal talent doet me wat, Nota

atelierbeleid UFO, Veldanalyse Vormgeving, De Amateurlunstenvergoeding: evaluatie na één jaar, Veldanalyse vormgeving.

- Binnen bedrijven is er weinig ruimte voor artistiek onderzoek of ontwikkeling. Net die ruimte voor experiment is vandaag belangrijk. Men adviseert een pool met coaches, curatoren en critici uit te bouwen, die gedurende lange tijd klankbord en begeleiding kunnen bieden aan kunstenaars.

Men vraagt ook extra te investeren in het coachen van (vooral jong, divers en beloftevol) talent.

Bronnen: Veldanalyse vormgeving, Gezamenlijk memorandum AV

- Ontwikkel gepaste verdienmodellen voor kunstenaars in marktgerichte praktijken (bijvoorbeeld in de beeldende kunsten, film, pop & rock en in andere disciplines). Bouw hiervoor verder op juist is juist. De investeringsverplichting in film is een noodzakelijke complementaire aanvulling vanuit de markt.

Bronnen: Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek vanuit de kunstensector, Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum VAF

- Wat is **artistieke kwaliteit**, en hoe wordt die bepaald binnen het beoordelings- en subsidiesysteem? Adviezen:
 - Blijf inzetten op professionele cultuurwerkers en vertrouw op hun kennis en knowhow.
 - Voer een haalbaar kerntakendebat met cultuurhuizen, met als doel een nieuw evenwicht tussen nieuw talent, het spreiden van gesubsidieerde kunsten, sociaal-cultureel (verenigings)werk, niet-professionele kunsten, participatie en maatschappelijk werk (zie ook “Evoluties in (boven)lokaal cultuurbeleid”)
 - Kies overkoepelend voor een aanbod in alle disciplines.
 - Zet sterker in op diversiteit en meerstemmigheid in de programmatie.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Werkgroep Dans oKo, Memorandum SARC

- Hou bij het ontwikkelen van beleid niet louter rekening met de ervaring van wie reeds actief participeert, maar maak ruimte voor experiment en exploratief onderzoek om inzicht te krijgen in de wensen en waarden van wie (nog) niet participeert

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum SARC

-
- Verhoog de middelen voor het Kunstendecreet (zie “Kunstendecreet”), VAF en Literatuur Vlaanderen.

Bronnen: Memorandum oKo, VAF en BoekenOverleg

Internationaal samenwerken

In onder meer *re/framing the international*, *RE.SHAPE*, het derde hoofdstuk van *A Fair New World?!* onderzoekt Kunstenpunt strategieën om op meer duurzame wijze vorm te geven aan internationale samenwerking. Ook de Veldtekening Internationaal Cultuurbeleid gaat hierover. Maar naast duurzaamheid (in de meest brede betekenis van het woord) zijn er nog andere uitdagingen.

Voor sommige spelers is het **moeilijker geworden om internationale co-producenten en/of afnemers te vinden**. Vaak zijn die onmisbaar om uit de kosten te komen. Oorzaken zijn:

- veranderende publieks- en smaakvoorkeuren
- veranderende internationale netwerken van programmatoren en curatoren
- een afkoelende internationale kunstmarkt
- de aard van artistiek werk dat reizen soms moeilijker maakt (bv. complexe installaties, participatief werk, controversiële thematieken)
- protectionistische houdingen (hier en in het buitenland) waardoor middelen voor kunst in eerste instantie in eigen land moeten worden uitgegeven (zie Tax Shelter)

Internationale mobiliteit biedt grote uitdagingen op het vlak van **duurzaamheid**, zeker in de context van extensief touren en reizen. Maar het gesprek over internationaal samenwerken gaat vaak over verplaatsingen van Vlaanderen naar het buitenland. Ook de omgekeerde beweging is belangrijk:

- **Buitenlandse makers naar Vlaanderen halen** (bv. voor residenties of presentaties, opnames) botst op complexe regelgeving. Internationale instrumenten van het Kunstendecreet zetten in op presentatie of een residentie in het buitenland, maar niet op het naar hier halen van internationaal talent.
- Daarbij zijn er **structureel uitsluitende dynamieken** bij (o.m.) het toekennen van werkvisa. Procedures zijn lichter voor mensen uit landen waarmee er goede economische banden zijn. Dit werpt vragen op over de diversiteit van makers en werk dat hierheen kan reizen en/of zich hier kan vestigen, en vervolgens ook over de artistiek-inhoudelijke verrijking die zich hierdoor (niet) voordoet.
 - Een cruciaal aspect voor toekenning van werkvisa is de inschatting van “internationale faam”. De inschatting hierover van mensen bij een niet-culturele federale overheidsdienst weegt door.
 - Andere criteria gaan uit van een Westers begrip van “stabiliteit”, bvb. de eis dat iemand bankuittreksels met voldoende middelen kan voorleggen. Dit

houdt geen rekening met specifieke contexten of crisissituaties in bepaalde landen.

Digitale transformatie kan een manier zijn om met uitdagingen i.v.m. internationalisering om te gaan, maar brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee:

- Via digitale communicatie kunnen mensen netwerken onderhouden, creatieprocessen op afstand laten plaatsvinden, en (als werk zich daartoe leent) digitale distributie mogelijk maken. Dat kan financiële noden lenigen en de druk op de menselijke en planetaire draagkracht verminderen, maar **ook digitale technologie heeft een grote ecologische impact**.
- Wellicht is de shift van “real life” naar digitale communicatie een goede complementaire **oplossing voor mensen die elkaar al kennen en/of die makkelijk toegang hebben tot de nodige technologie**. Nieuwe relaties ontwikkelen louter langs digitale weg vergt andere strategieën dan bij fysieke ontmoetingen. Fysieke ontmoetingen kunnen formeel zijn, maar ook informeel en toevallig (men treft elkaar op eenzelfde cultureel evenement). Dat is in een digitale context minder voor de hand liggend.
- De belofte van globale distributie langs digitale tools van werk dat past binnen de kaders van die technologie staat in contrast met de **moeilijke zichtbaarheid** op die distributieplatformen. Werk uploaden is eerder laagdrempelig maar de kans op zichtbaarheid is klein, en verloopt doorgaans via ontransparante algoritmes.
- In een digitale context wordt het onderscheid nationaal / internationaal minder relevant. Men spreekt over **transnationale netwerken** die zowel lokaal geworteld als internationaal verlinkt zijn.

Ook België (het federale niveau) speelt een rol op vlak van internationaal beleid. Zie daarvoor België.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Podiumkunsten, Muziek, Film, Architectuur, Vormgeving, Beeldende Kunst, Literatuur
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/internationalisering/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=internationaalwerken>
- Kunstenpunt Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/internationaal-werken/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Een **exportbureau en -fonds** zou bepaalde sectoren (bijvoorbeeld die van de **niet-klasse muziek** of van **dans**) in staat kunnen stellen internationaal nadrukkelijker aanwezig te zijn. Zo'n bureau zou kunnen:
 - werken aan een internationaal netwerk en partnerships met programmeurs, festivals en andere belanghebbenden, en bestaande netwerken helpen versterken
 - internationaal promotie voeren met gerichte campagnes, netwerkevenementen, promotiemateriaal en het organiseren en financieren van bvb. showcases en 'collectieve tournees' om de **zichtbaarheid in het internationale veld te vergroten**
 - een **centraal punt** zijn waar alle middelen verzameld worden, van waaruit beleid ontwikkeld wordt, van waaruit mensen in de juiste richting worden gestuurd, waar ze met hun vragen over subsidies terecht kunnen (basisondersteuning voor iedereen), met een getrappt systeem dat zowel artiesten ondersteunt die hun eerste stappen zetten als gevestigde waarden, telkens met aangepaste instrumenten
 - onafhankelijk werken en de vrijheid hebben om geld op te halen uit verscheidene bronnen. Dat zou tot een groter budget kunnen leiden, meer vergelijkbaar met dat van onze buurlanden. Dat verschil speelt bij de concurrentiepositie van kunst uit Vlaanderen
 - Objectief oordelen over welke "exportproducten" de meeste kans maken op een internationale doorbraak, mits juiste ondersteuning. Men raadt aan expertise en advies uit binnen- en buitenland, te combineren met kennis van binnen en buiten de sector(en) waarrond je werkt.

Versterk de positie van de Vlaamse uitgeverijen voor exportbevordering via Flanders Investment and Trade. Integreer de subsidiëring van de Vlaamse deelname aan de Frankfurter Buchmesse opnieuw in het programma van Flanders Investment and Trade, net als extra steun voor internationale zakelijke en promotionele beurzen. Integreer de nodige subsidiëring voor internationaal samenwerken in het programma van **Flanders Investment and Trade**, net als extra steun voor internationale zakelijke en promotionele beurzen.

Voorzie extra middelen voor professionele, commerciële en juridische ondersteuning van de kunstensector. Zet **Event Flanders** in voor de kunstensector.

Zet in overleg met Pearle* de zorgen van de sector op het vlak van internationale mobiliteit expliciet op de agenda van elk bilateraal en Europees overleg.

Bronnen: Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum VAF, Memorandum BoekenOverleg, Ingrediënten

voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Nota internationale dansgezelschappen, Strategisch Plan Internationalisering

- **Internationale subsidie-instrumenten** worden als ontoereikend beschouwd, en de regelgeving als te weinig afgestemd op de realiteit. Concrete adviezen:
 - Laat de beperkingen op de internationale presentatieprojecten in het Kunstendecreet vallen.
 - Hanteer de prioritaire regio's niet langer als onderscheidend subsidie criterium.
 - Versterk de internationale promotiesteun-maatregel bij het VAF, in het licht van de inflatie en de dalende koopkracht.
 - Veranker de middelen voor Literatuur Vlaanderen in functie van de gecontinueerde promotie in het buitenland van auteurs, illustratoren en literaire vertalers.
 - Stel vergoedingen onder de 20.000 euro op jaarbasis vrij van de bedrijfsvoorheffing buitenlandse artiesten, naar analogie met de Verenigde Staten.
 - Versnel de maatregelen die ecologisch reizen bevorderen.

Bronnen: Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Internationale Dansgezelschappen, Werkgroep Dans oKo, Memorandum VAF, Strategisch Plan Internationalisering

- Er wordt gepleit voor
 - **een aanspreekpunt dat de internationale regelgeving ontsluit voor werkgevers en werknemers**, dat advies verleent rond internationale tewerkstelling, dat aan dossierondersteuning doet voor organisaties, en dat concrete oplossingen kan aanreiken bij problemen met visa, werkvergunningen of douane.
 - één kanaal waar een werknemer persoonlijke tewerkstellingsadministratie kan bijhouden en regelen, en waarbij ook de werkgevers en de sociale secretariaten zouden worden betrokken.
 - Men adviseert ook de sector voluit gebruik te laten maken van het advies en de informatie beschikbaar bij **Flanders Investment and Trade**.

Bron: Memorandum oKo

- Internationaal werken is meer dan export of import:
 - Meer visie en beleid zijn nodig rond het **volgen van bijscholingen, uitwisselingen, workshops, conferenties, symposia, of masterclasses in**

het buitenland. Daarbij mogen internationale residenties niet worden vergeten: makers moeten ertoe worden gestimuleerd en ondersteund.

Bronnen: Veldanalyse Vormgeving, Internationale dansgezelschappen, Strategisch Plan Internationalisering

- Er kan meer worden ingezet op **internationaal debat, kennisdeling en samenwerking**. Ondersteun de internationale netwerken in ons land die de bezorgdheden van de kunsten op de Europese agenda zetten, zoals Pearle*. Doe beroep op hun waardevolle kennis en ervaring. Investeer in de kennis over de kunstensector van onze buitenlandse vertegenwoordigers.

Organiseer voor hen regelmatig ontmoetingen met de sector.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum SARC, Strategisch Plan Internationalisering

- Internationaal werken gaat ook over internationale **aanwezigheid**:
 - Ontwikkel een permanent **instrument dat onze internationale aanwezigheid voor alle disciplines in kaart brengt**. Dat kan ook op Europees niveau, cfr de European Music Observatory. Obv deze data kunnen het beleid van sector én overheid worden verfijnd.
 - Voer onderzoek naar de **kritische succesfactoren voor samenwerking** met de landen waar we het meest aanwezig zijn.

Bronnen: Memorandum oKo, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Strategisch Plan Internationalisering

- Disciplinespecifiek:
 - Ondersteun het belang van internationale **literaire samenwerking** via Creative Europe en Erasmus+. Ondersteun blijvend de inspanningen van Literatuur Vlaanderen voor **vertalingen** van Vlaamse auteurs.
 - Bij uitbreiding: ondersteun vertalingen en ondertiteling in alle disciplines waar die relevant zijn.
 - De Europese Unie schuift zowel **design als ambacht** naar voor in haar toekomstig beleid binnen de New European Bauhaus en Green Deal. Overweeg naar analogie met andere landen een raad voor design en ambacht (bvb. *Design Council, Crafts Council*).
 - Waarborg de mogelijkheid van **muziekinstrumenten** als handbagage op vluchten, en voor grote muziekinstrumenten in niet-gekoelde ruimtes in het ruim. Maak het verkrijgen van het CITES-document (= voor het reizen met muziekinstrumenten met beschermde houtsoorten buiten de EU) gratis. Voorzie een duidelijke toelichting aan Belgische douane-ambtenaren in

luchthavens en treinstations over de uitzondering voor muziekinstrumenten
van een ATA-carnet voor wie naar België reist.

*Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum BoekenOverleg, Veldanalyse
Vormgeving*

België

België is beleidsmatig complex georganiseerd: er is een federaal niveau, er zijn gewesten en gemeenschappen, gemeenschapscommissies, verschillende bovenlokale niveaus en regiovormingen, interbestuurlijke samenwerkingen, en steden en gemeenten. Daarnaast zijn er transnationale instellingen zoals de EU, de Raad van Europa en UNESCO. Over al die niveaus heen wordt beleid gevoerd dat raakt aan de kunsten.

Zie ook

- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/kunstenbeleid/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Er is vraag naar betere afstemming, interactie en **complementariteit tussen het lokale, bovenlokale, Brusselse en het Vlaamse, zelfs het Waalse/Franstalige en het Europese niveau**. Identificeer overlappingsen, conflicten, hiaten, belemmerende en bevorderende maatregelen voor en tussen beleidsinstrumenten op verschillende niveaus.

Bronnen: Ruimte voor Cultuur, Memorandum SARC, Memorandum oKo

- Specifieke adviezen:
 - Harmoniseer de **procedures voor werkvergunningen** in de drie gewesten naar 90 dagen. Stem ze zo gelijk met de drie maanden vrijstelling voor de beroepskaart van zelfstandige artiesten.
 - Volg de visummogelijkheden adequaat op en werk een **juridisch kader uit voor de langdurige opvang van vervolgte of gevluchte auteurs/kunstenaars** in België. Informeer buitenlandse overheden beter over regelgeving in ons land, waardoor controlerende instanties in het buitenland of aan de grens geen onwettelijke beslissingen nemen.
 - Voorzie specifieke financiële steun aan organisaties die buiten de EU reizen voor **de kost bij het verkrijgen van een ATA-carnet** bij de kamers van koophandel in België. Stap mee in de **eDeclaration for postings of workers within the EU en de ESSPass**. Zorg voor een uniforme toepassing van de **dubbelbelastingverdragen**.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum BoekenOverleg

-
- Ook voor **kunstenorganisaties in Brussel** zouden Vlaamse steunmechanismen zoals die van VLAIO toegankelijk moeten zijn.
Creëer meer rechtszekerheid voor **bicommunautaire organisaties** in Brussel.
Zorg voor meer **afstemming tussen toeleiding naar werk (VDAB) en opleidingen (Actiris)**. Pas opleidingen waar nodig beter aan aan de Brusselse realiteit.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo
 - Sommige materie raakt aan het Vlaamse en aan het federale beleidsniveau.
 - Zorg voor een laagdrempelig, transparant, rechtszeker, performant en gecoördineerd **fiscaal kader** rond auteursrechten.
 - Verminder of vermijd planlast rond materie die federaal geregeld wordt maar waarrond Vlaamse noden bestaan.
Bronnen: Gezamenlijk memorandum AV, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo
 - Een coördinerende cel zou kunnen inzetten op **gezamenlijke internationale promotie**, vanuit de verbinding tussen de taalgemeenschappen en het federale niveau.
Bronnen: Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Strategisch Plan Internationalisering
 - Sommige materie is domein-overschrijdend. **Evenementen** bijvoorbeeld **zweven tussen cultuur, toerisme, erfgoed, sport en economie, en tussen het federale, het Vlaamse en de lokale besturen**. Advies: voorzie een leidend kabinet met een duidelijke bevoegdheid. Zo kan een integraler beleid ontstaan, bv. op vlak van de veiligheidsmaatregelen.
Bron: Memorandum voor een florerende eventsector

Het publiek voor kunst

Specifiek over jong publiek schreven we een apart hoofdstuk “Kunst voor jonge mensen”.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Kunst voor Jonge Mensen
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/publiek/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=promotie>
- Kunstenpunt Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/kroniek-publiek/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

Impulsen voor inclusief werken

- Er bestaan manieren om te zorgen dat alle publiek, inclusief nieuw publiek dat voorheen misschien niet participeerde, een stem kan krijgen. Bijvoorbeeld:
 - Aanwerving aanmoedigen van profielen die specifieke expertise opbouwen als **professionele publiekswerkers** en programmatoren die met een eigen blik naar hedendaagse producties kijken en die bruggen kunnen bouwen naar het (onderbediende) publiek.
 - Nieuwe vormen van **kwaliteitsvol programmeren** en de samenwerking met andere sectoren kunnen worden gestimuleerd.

Bronnen: Concrete voorstellen voor en ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum voor een florerende eventsector, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC

- Investeer structureel in de culturele geletterdheid van de huidige en van volgende generaties. Ga in dat verband voor **alle disciplines**.
Bronnen: Memorandum NICC, Memorandum BoekenOverleg, Memorandum VAF, Gezamenlijk memorandum, Concrete voorstellen voor en ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

Kunst- en onderwijsbeleid, kunsteducatie

- Er is nood aan structureel overleg en samenwerking tussen de beleidsdomeinen **Onderwijs, Cultuur, Zorg en Jeugd**. Neem hier als Vlaamse overheid de regierol op. Zorg bij aanpassingen aan het **Decreet Deeltijds kunstonderwijs en het Amateurlustendecreet** dat beide sectoren proactief betrokken worden bij materie die hen allebei aanbelangen. Betrek ook beide sectoren bij ander beleidswerk ter

bevordering van cultuureducatie en -participatie. Voorzie een informatieplatform rond het jonge kind.

Bronnen: Platform AK - DKO, Memorandum oKo, Ruimte voor cultuur, Concrete voorstellen voor een ambitieus kunst- en cultuurbeleid, Beleidsvoorstellen voor het jonge kind

- Het stimuleren van cultuurdeelname is een belangrijk instrument voor de **volwaardige inclusie** van jonge mensen, zeker via kinderopvang, scholen en in alle onderwijsrichtingen. Cultuureducatie is niet iets 'extra' bovenop de Vlaamse toetsen, maar maakt er deel van uit en sluit erbij aan. Adviezen:
 - Heb aandacht voor cultuur in zorgopleidingen, voorzie een cultuurbudget voor kinderopvanginitiatieven.
 - Ga voor structurele vormen van ondersteuning en samenwerking tussen kunst en onderwijs.
 - Zorg voor permanente vorming over cultuureducatie voor leerkrachten en schoolleiding.
 - Maak kunst expliciet in de eindtermen op alle onderwijsniveaus.
 - Verlaag de drempel voor scholen om in te tekenen op culturele activiteiten.
 - Laat de onderwijskoepels onderbouwd advies geven aan scholen om meer te participeren aan het aanbod van de cultuurhuizen.
 - Zorg voor aangepast openbaar vervoer om kunstparticipatie in schoolverband makkelijker te maken.
 - Steun het systeem van schoolvoorstellingen in het lokale cultuurhuis financieel.
 - Stimuleer elke school om met elke klas minstens één keer per schooljaar het professionele aanbod van een lokaal cultuurhuis te ervaren.
 - Stimuleer scholen om het omkaderend aanbod voor kinderen en jongeren van cultuurhuizen te ontdekken.
 - Verminder de planlast en bied praktische ondersteuning aan leerkrachten.
 - Stimuleer nog meer kunstenaars om een rol op te nemen in het onderwijs. De schrijversresidenties van Literatuur Vlaanderen kunnen als inspiratie dienen.
 - Maak de autonome waarde van kunsteducatie, sociaal-artistiek werk en andere vormen van participatief werk zichtbaar en deelbaar via veldonderzoek.
 - Versterk de masters kunsteducatie met praktijkleertrajecten.

Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo. Memorandum voor een florerende eventsector, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Nota samenwerking onderwijs en jeugdpodiumkunsten, Beleidsvoorstellen voor het jonge kind

Kunst- en onderwijsbeleid, kunsteducatie: disciplinespecifieke aanbevelingen

- Lezen en schrijven
 - Er wordt gepleit voor een onderbouw 'schrijven' in het Deeltijds Kunstenonderwijs voor mensen jonger dan 16 en voor een grotere investering in de opleiding 'schrijver' in het Deeltijds Kunstonderwijs voor volwassenen, opdat elke academie die kan aanbieden.
Bronnen: Platform AK - DKO, Memorandum BoekenOverleg
 - Er wordt gevraagd het BoekenOverleg als gesprekspartner te betrekken bij de vertaling door onderwijskoepels van de recent vernieuwde eindtermen (minimumdoelen) naar de leerplannen. Men vraagt dat creatief schrijven onderdeel zou worden van het onderwijscurriculum (een geaccrediteerde opleiding in het hoger onderwijs), en dat lezen structureel verankerd zou worden in de nieuwe eindtermen en leerplannen van het lager en secundair onderwijs, alsook in de lerarenopleiding. Men vraagt ook dat taalstimulering en aspecten van vroeggeletterdheid expliciet in de ontwikkelingsdoelen van het kleuteronderwijs en de kinderopvang zouden worden geïntegreerd.
Bron: Memorandum BoekenOverleg
 - Zorg voor een gecoördineerde aanpak van het Leesoffensief, aangestuurd door een sterke governance-structuur en gedragen en erkend door alle betrokken beleidsdomeinen: Onderwijs, Cultuur, Welzijn en Samenleven.
Bron: Memorandum BoekenOverleg
- Film
 - Er zijn in Vlaanderen nog te veel hiaten voor een divers en kwaliteitsvol cultureel filmaanbod. Het VAF pleit voor een uitbreiding van het aantal schermen voor filmcultuur. Het pleit ervoor systematisch in te zetten op kinderen.
Bron: Memorandum VAF
- Dans
 - Dans komt als artistieke expressie niet vanzelfsprekend meer aan bod in een schoolcurriculum. Hierdoor wordt danstaal moeilijker leesbaar voor het jonge publiek. Er wordt voor gepleit dit aan te pakken.

Bron: Werkgroep Dans oKo

- Vormgeving en architectuur
 - Om de circulaire transitie te realiseren is een pedagogische visie nodig op grondstoffenverbruik in vormgeving en architectuur, en dit vanaf de lagere schooljaren t.e.m. postacademische opleidingen.

Bron: Prioriteiten voor onze architecten

Cultuurhuizen

- Ook burgers in gemeenten en steden zonder cultuurhuis hebben recht op toegang tot cultuur in hun buurt. Advies:
 - Onderzoek waar zich op dat vlak hiaten bevinden
 - zorg dat relevante data, knowhow en goede praktijken op vlak van lokaal cultuurbeleid worden gedeeld

Bron: Een toekomst voor cultuurhuizen

- Cultuurhuizen brengen **kunstenaars en publiek bijeen**. Advies: voorzie ruimte voor kleinschalige en experimentele praktijken die het publiek proactief opzoeken.

Bron: Concrete voorstellen voor en ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

Disciplinespecifieke adviezen

- Lezen en schrijven
 - Versterk het landelijke karakter van **Boektopia**, en maak van november de boekenmaand van Vlaanderen.
 - Investeer blijvend in het bewezen succes van **Boekstart**.
 - Erken en versterk de centrale rol die **bibliotheken** opnemen in het bevorderen van meervoudige geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie.

Bron: Memorandum BoekenOverleg

- Audiovisueel
 - Het VAF pleit voor een verderzetting en uitbreiding van de promotie van audiovisueel werk bij het grote publiek.
 - Er wordt gepleit voor volwaardige financiering van **initiatieven die inzetten op de publieksbeleving van en educatie rond films, games, series, podcasts, en andere innovatieve mediavormen**.

Bron: Memorandum VAF

Financieringsmix van kunstenorganisaties

Kunstenorganisaties halen inkomsten uit verschillende bronnen. Organisaties met werkmiddelen uit het Kunstendecreet dekken gemiddeld 45% van hun totale kosten met die subsidies, met uitschieters in beide richtingen. De andere 55% van de inkomsten (om de totale kosten te dekken) komt van elders. Cruciaal daarin is **of de artistieke werking toelaat om dit soort aanvullende inkomsten op te halen**. Soms is er geen exploiteerbare infrastructuur, of men vindt men geen sponsors of mecenasen die aansluiten bij de identiteit of waarden van de organisatie.

De uitdaging zit in het **in evenwicht houden van uitgaven en inkomsten**. De **stijging van de levensduur** leidt tot hogere loonkosten, vergoedingen en prijzen. Bij kunstenorganisaties met werkingssubsidies (2017-2022) maken de personeelskosten gemiddeld zo'n 70% uit van de totale kosten. Deze personeelskosten worden gemiddeld voor 63% gedekt door de werkingssubsidie. Voor organisaties met een eigen infrastructuur komen (investerings)kosten voor renovatie, modernisering, ventilatie, toegankelijkheid en energie bovenop de operationele kosten.

Daarenboven worden **werkingssubsidies slechts deels geïndexeerd**. Het structureel groeiende deficit tussen werkingssubsidie en totale kosten moeten organisaties extern zien te vinden. Maar ook die aanvullende inkomsten staan onder druk. Zo wordt het moeilijker om **internationale inkomsten** op te halen (zie Internationaal Samenwerken), en botsen **fondsenwervers** op verminderd engagement bij sponsors of mecenasen. **Inkomsten uit tickets, abonnementen, verkoop, ...** maken voor de meeste structureel gesubsidieerde kunstenorganisaties slechts een klein deel uit van de totale financieringsmix. De Tax Shelter (zie Tax Shelter) wordt een cruciaal onderdeel van de financieringsmix voor producties die ervoor in aanmerking komen. Ondanks het belang voor de cultuursector valt het beleid omtrent die maatregel buiten de controle van het Beleidsdomein Cultuur.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: De totstandkoming, presentatie en spreiding van kunst
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/ondernemerschap/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Stimuleer organisaties om **zinnige synergieën of nieuwe organisatievormen** te verkennen waarbij (financiële en operationele) middelen gedeeld worden. Laat ze die kennis met elkaar delen.

Bronnen: Memorandum SARC, Werkgroep Dans oKo

-
- De SARC pleit voor het verder openstellen van de **VLAIO steunmechanismen** naar de brede culturele sector, inclusief vzw's en Vlaamse organisaties gevestigd in Brussel. Verder wordt er gepleit voor een betere toegang voor de sector tot de **kmo-portefeuille, Hefboom, Cultuurinvest, Flanders Investment and Trade**.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo
 - De subsidie-enveloppe per organisatie zou minstens rekening moeten houden met de indexering van de lonen en de baremieke stijging van de loonkost. **Subsidieer volwaardig en indexeer volledig**. Stem ook de administratieve opvolging van subsidieaanvragen en -afrekeningen bij verschillende overheden beter op elkaar af.
Bron: Memorandum oKo
 - Er wordt gepleit voor een vaste financieringslijn voor structureel onderhoud van infrastructuur, opdat artistieke budgetten daar niet naartoe hoeven te gaan.
Bron: Memorandum oKo
 - Stel vergoedingen onder de 20.000 euro op jaarbasis vrij van de **bedrijfsvoorheffing buitenlandse artiesten**, naar analogie met de Verenigde Staten.
Versnel de invoegetreiding van de aangepaste EU richtlijn 2006/112/EG over btw-tarieven tot de toepassing van het verlaagd **btw tarief voor streaming**.
Zorg voor een laagdrempelig, transparant, rechtszeker, performant en gecoördineerd algemeen **fiscaal kader**.
Zorg dat wie erkend is binnen het Kunstendecreet automatisch kan werken met fiscaal aftrekbare giften en de tax shelter.
Creëer fiscale instrumenten specifiek voor de non-profit sector, naar analogie met de *social impact bond* in het Verenigd Koninkrijk.
Breng het duolegaat terug.
Er is nood aan fiscale instrumenten die investeringen aantrekkelijk maken.
Voorbeelden: in Frankrijk is er een belastingkrediet voor investeringen in opnames, in Vlaanderen bestaat er een belastingkrediet voor investeringen in O&O. Het opgelopen verlies kan worden gerecupereerd in de vorm van een belastingkrediet.
Bronnen: Memorandum oKo, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland
 - Het **VAF en Literatuur Vlaanderen** vragen een indexering en stijging van hun dotatie, of wijzen op manieren om andere middelen op te halen.
Bronnen: Memorandum BoekenOverleg, Memorandum VAF

-
- Er wordt gevraagd naar **manieren om privé­geld te introduceren** in de muzieksector. Men spreekt over de nood aan een fonds, naar analogie met Literatuur Vlaanderen en het VAF.

*Bronnen: Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland,
Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid)*

Inkomsten en uitgaven van kunstenaars

De verschillende metingen van Loont Passie zijn een belangrijke bron om meer te weten te komen over de inkomsten en uitgaven van kunstenaars.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Beeldende Kunst, Podiumkunsten, Muziek, Architectuur, Vormgeving
- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/sociaal-economische-positie/>
- Kunstenpunt website: <https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/loont-pas-sie/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Maak de **combinatie** van een beurs met een projectsubsidie voor een individuele kunstenaar mogelijk
Bron: Memorandum oKo
- Ontwikkel **gepaste verdienmodellen voor zelfstandige kunstenaars** (bv. in de beeldende kunsten, pop & rock, vormgeving, literatuur). Bouw hiervoor verder op Juist is juist. Laat zelfstandigen in bijberoep met een netto-inkomen hoger dan 4.000 euro sociale rechten opbouwen.
Bronnen: Memorandum BoekenOverleg, Memorandum oKo
- De praktijkkosten van beeldend kunstenaars zijn hoger dan in andere disciplines, terwijl de inkomsten het laagst zijn. Introduceer een **tegemoetkoming voor de hoge kosten** in de praktijk van de beeldende kunsten.
Bron: Memorandum NICC
- Voer een **culturele bijpassing in** (bij gebrek aan een federaal initiatief ter verhoging van de leenvergoeding) **om voor de uitlening van boeken** van Vlaamse auteurs een billijke vergoeding te bekomen, gelijk aan het Nederlands gemiddelde. Zorg voor een eenduidige interpretatie van auteursrechten, vereenvoudigde RSZ-procedures en maximaal behoud van auteursrechten als roerende inkomsten.
Bron: Memorandum BoekenOverleg

Fair Practices

Met *Fair practices* bedoelen sommigen *fair pay*, terwijl anderen er vele aspecten van zorg, goed bestuur, welzijn, integriteit, etc. onder situeren. De uitdagingen op vlak van goed bestuur (zie Goed Bestuur) en welzijn (zie Welzijn in de kunsten) worden apart besproken.

Specifiek voor *fair practices* stellen we vast dat de voorstellen in Juist is Juist (bv. modelcontracten) niet in elke situatie makkelijk toepasbaar zijn. Soms zijn samenwerkingen weinig tot niet formeel van aard. Soms willen partners de processen voldoende open laten, en leunen ze sterk op wederzijds vertrouwen. De **stap naar formalisering wordt door sommigen als remmend ervaren**, maar dat hoeft niet zo te zijn.

De tools van juistisjuist.be helpen bij het opzetten van een evenwaardig en transparant gesprek. Het is ieders verantwoordelijkheid om correct geïnformeerd te zijn over de bestaande regelgeving, maar dat is niet altijd het geval.

Het reduceren van *fair practices* tot louter administratieve afspraken is een valkuil. Een gesprek over veiligheid en integriteit, verwachtingen en grenzen, verloning en werktijd, is moeilijk los te koppelen van de specifieke artistieke samenwerking tussen kunstprofessionals. Denk bv. aan afspraken rond fysiek/intiem werk, wanneer er geen budget is voor een intimiteitscoach. Of denk aan afspraken rond tijdsbesteding bij samenwerkingen tussen mensen met en zonder zorgtaken. **Hoe *fair practices* eruit zien hangt deels samen met de aard van elk artistiek proces.**

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn, Achter de schermen
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/fair-practices/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=fair-practices>
- Kunstenpunt Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/a-fair-new-world/>
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/do-it-together-d-i-t/>
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/reshape/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- De kunstensector wordt gekenmerkt door hoge risico's en weinig competitieve arbeidsvoorwaarden. Verschillende organisaties kregen in de laatste

beoordelingsronde slechts een deel van de aangevraagde structurele subsidie toegekend.

Veel *artist-run* initiatieven worden helemaal niet structureel ondersteund. Een correctie dringt zich op, alsook een opwaardering van de principes van Juist is Juist.

Een gezonde financiering en de correcte toepassing van *fair practices* gaan hand in hand.

Bronnen: Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

- De **solidariteit** in de sector kan groter. Initieer overleg hierover tussen verschillende types van spelers.

Bronnen: Werkgroep Dans oKo, Memorandum NICC, Memorandum internationale dansgezelschappen

- Heel wat **technici** werken als zelfstandige. Ze dragen vaak extra verantwoordelijkheden, bv. op vlak van veiligheid.
Er is behoefte aan realistische reglementering van werktijden. Ook is er geen degelijke regeling voor auteurs-, naburige en uitvoeringsrechten voor deze groep of voor de technici die het werk uitvoeren.

In vergelijkbare sectoren zoals de horeca of de bouw mogen werknemers jaarlijks meer **overuren** presteren dan in de eventsector. Nochtans kampen zowat alle sectoren vandaag met personeelsschaarste.

Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum voor een florerende eventsector

- **De aantrekkelijkheid van onze sectoren** kan in de verf gezet, en faire praktijken kunnen daarbij helpen. Adviezen:
 - Besteed bij inspanningen hierrond aandacht aan correcte verloning, voldoende mogelijkheden tot heroriëntering, en een betere toegankelijkheid van levenslang leren.
 - Versterk de sociale bescherming van zelfstandige werknemers, naar analogie van het Kunstwerkattest. Creëer een robuust kader voor de bescherming van freelancers. Garandeer heldere statuten en reduceer uitzonderingen. Zorg voor transparantie over statuten en sectoren heen. Maak het freelance en parallel deeltijds werken voor verschillende opdrachtgevers aantrekkelijker, zeker ook voor zakelijke profielen.
 - Maak werk van eenduidige contracten, administratieve vereenvoudiging en een rechtvaardige fiscaliteit.
 - Zorg voor een helder statuut voor vrijwilligers.

Bronnen: Memorandum SARC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Werkgroep Dans oKo

- De veiligheidswetgeving, en specifiek de ruimte daarbinnen voor het inzetten van **vrijwilligers**, wordt als rigide ervaren. Binnen sectoren bestaan grote verschillen en evoluties in aantallen vrijwilligers, hun engagement, de duur van het engagement, verantwoordelijkheid, taakhoud, etc. Er zou gestreefd moeten worden naar eenvormigheid en eenduidigheid, zonder de bredere context uit het oog te verliezen. Specifiek in de context van veiligheid en bewaking: overweeg een verbreding van de mogelijkheden voor vrijwilligers, bijvoorbeeld nadat mensen een cursus krijgen of met een *professional* standby.

Bronnen: Memorandum voor een florerende eventsector, Memorandum SARC

- De minimumbedragen in de **Richtlijn Beeldende Kunst** (zie Juist is juist) zijn berekend op basis van tewerkstelling, maar kunstenaars worden zelden tewerkgesteld. Vaker werken ze als zelfstandige, waardoor ook *overhead*-kosten op hun schouders terechtkomen. Advies:
 - Introduceer een coëfficiënt om de minimumverloning van een zelfstandig kunstenaar te berekenen ten opzichte van iemand in loondienst. Verduidelijk hoe de minima berekend moeten worden. Ontwerp voorstellen over hoe de richtlijn Beeldende Kunsten toegepast kan worden door organisaties die niet structureel ondersteund worden binnen het Kunstendecreet.
 - Installeer ook de verplichting in het Erfgoeddecreet om kunstenaars correct te vergoeden. En sensibiliseer om commerciële circuits om ook de Richtlijn toe te passen.
 - Initieer een verloningscalculator voor toegepaste beroepen zoals grafisch ontwerper of illustrator.

Bron: Memorandum NICC

- Het is momenteel niet mogelijk om **op wettelijke manier structureel kunstwerken te verkopen zonder zelfstandigenstatuut**. Advies: maak dit mogelijk, bvb. door Artikel 1bis uit te breiden, of via een andere maatregel.

Bron: Memorandum NICC

- **Bij het uitschrijven van opdrachten** (bvb. via een wedstrijd in architectuurscultuur of vormgeving): voorzie een correcte vergoeding voor het werk voor een indiening. Beloon het proces in plaats van enkel het resultaat. Roep richtlijnen in het leven voor

opdrachtgevers, bijvoorbeeld over hoe men een goede mededingingsprocedure uitschrijft.

Bronnen: Prioriteiten voor onze architecten, Creative Fair Play

Tewerkstelling

Formele tewerkstelling kan mensen een optimale werkomgeving bieden via CAO's en barema's, wetgeving, sociale zekerheid en sociaal overleg. Maar in de kunstensector werkt men vaak projectmatig, en voor velen is flexwerken de norm. Daar komen verschillende uitdagingen bij kijken, waarvan sommige beleidsmatig zouden kunnen worden aangepakt.

Bijvoorbeeld, hoe **pas je het uitgewerkte instrumentarium (veiligheid, welzijn, integriteit, ...) toe op mensen in korte en onregelmatige samenwerkingsverbanden?** In de beperkte vergoede werktijd ook nog extra tijd maken om bv. procedures rond grensoverschrijdend gedrag te doorlopen, uitleg te geven omtrent vertrouwenspersonen, een vertrouwensband op te bouwen, ... is een uitdaging (zie [Welzijn in de kunsten](#)). Dat geldt ook voor het aanbieden van **opleidingen**, bijscholingsmogelijkheden, enz. Er is regelgeving die flexwerkers toelaat zich bij te scholen, maar in de praktijk is dit moeilijk te organiseren gezien de fragmentarische tewerkstelling.

Zulke **gefragmenteerde tewerkstelling noodzaakt mensen vaak tot verschillende engagementen tegelijkertijd, wat plannen extra moeilijk maakt**, zeker op internationaal vlak (nogal wat kunstenaars zijn internationaal erg mobiel).

Dit verhoogt ook de werkdruk voor het omkaderende personeel (los van de tewerkstellingsstatuten) en maakt de implementatie van principes rond **goed bestuur, integriteit en fair practices** moeilijker.

Een populaire vorm van tewerkstelling met beperkte administratieve lasten is interimwerk via een Sociaal Bureau voor Kunstenaars (SBK). Maar die rekenen kosten door: het af te houden bedrag voor de sociale zekerheid plus **administratieve kosten**. Gelijkaardig is de prijszetting bij zelfstandigen. Die moeten ook rekening houden met bijkomende of uitgestelde kosten. Over de verschillende statuten is meer kennis nodig bij de kunstenaars om op een bewuste manier een juiste keuze te maken.

Het [Kunstwerkattest](#), [Fair Practices](#) en [Thema's in sociale zekerheid](#) worden apart besproken.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Podiumkunsten, Beeldende Kunsten, Architectuur

-
- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn, Achter de schermen
 - Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/sociaal-economische-positie/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/zichorganiseren/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/loopbaan/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstenaarsstatuut/>
 - Kunstenpunt Website:
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/loont-pas-sie/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- *Artist-run* organisaties worden vaak op vrijwillige basis beheerd, waarbij kunstenaars eigen middelen investeren voor de huur van een pand en het organiseren van evenementen. Een **stimuleringsinstrument om personeel aan te werven** zou de professionalisering van zulke organisaties en de sector bevorderen, en ook nieuwe banen creëren voor kunstenaars. Het Kunstendecreet biedt hiervoor mogelijkheden.
Bron: Memorandum NICC
- Er wordt steeds meer freelance gewerkt. Scenografen, licht-, geluid- en beeldontwerpers worden voor **steeds kortere periodes tewerkgesteld, terwijl het werkvolume hetzelfde blijft**. In de danssector vraagt men alert te zijn voor de fragmentering van de tewerkstelling van performers.
Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Werkgroep Dans oKo
- Er zijn meer data nodig over tewerkstelling. Advies: zorg voor **representatief onderzoek op lange termijn naar alle vormen van tewerkstelling** van kunstenaars in de brede kunst- en cultuursector. Ontsluit solide cijfermateriaal hierover per deelsector en voor alle disciplines.
Bron: Memorandum oKo
- Onvoldoende subsidiëring heeft een impact op de **tewerkstellingsgraad**. Adviezen:
 - indexeer de aanvullende premie van de Vlaamse Gemeenschap bij pensionering van kunstenaars die tewerkgesteld waren bij een structureel gesubsidieerde werkgever.
 - Creëer een fonds voor halftijdse tewerkstelling van startende kunstenaars om bij oudere kunstenaars als assistent te werken (zoals bij *Kunstnerassistentordningen* in Noorwegen).*Bronnen: Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo*

Het Kunstwerkattest

Zie ook

- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/kunstenaarsstatuut/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Zorg voor een permanente evaluatie van het Kunstwerkattest. Breng de impact ervan op de structurele tewerkstelling, de sociale zekerheid en de betaling van auteursrechten in kaart.
Zorg voor de nodige flankerende maatregelen. Moedig structurele en directe tewerkstelling aan, en zie toe op de toepassing van het charter Juist is Juist en de correcte opvolging bij uitbetalingsinstellingen. Verlaag de administratieve last en verklein de werkloosheidsval.
Bron: Memorandum oKo
- Niet alle beeldend kunstenaars komen in aanmerking voor het Kunstwerkattest, maar sommige hebben wel recht op een **gewone werkloosheidsuitkering of een inkomensgarantieuitkering**. Organiseer monitoring voor de groep met een werkloosheidsreglementering om na te gaan welke impact de nieuwe regels op hen hebben, en of dit tot een verbetering van hun situatie leidt.
Bron: Memorandum NICC

Thema's in de sociale zekerheid

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Beeldende Kunsten
- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn, Achter de schermen
- KP Website:
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/loont-pas-sie/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Creëer één kanaal waar je als werknemer je persoonlijke tewerkstellingsadministratie kunt bijhouden en regelen. Betrek hierbij de werkgevers en de sociale secretariaten. Maak een **kaderovereenkomst voor opeenvolgende korte contracten** mogelijk, met één C4. Zorg voor een volledig digitale administratieve afhandeling van C4s. Onderzoek hoe mensen in **kwetsbare sociaal-juridische posities** makkelijker verloond kunnen worden. Verminder de planlast hiervoor. Indexeer de aanvullende premie van de Vlaamse Gemeenschap bij **pensionering** van kunstenaars die tewerkgesteld waren bij een structureel gesubsidieerde werkgever. Behoud de **doelgroepverminderingen en tijdskredieten landingsbanen** voor onder andere kunstenaars en oudere werknemers. Zorg er bij het tijdskrediet landingsbanen voor dat de bijhorende voordelen (RVA-bijdragen) of voorwaarden (instapleeftijden) voldoende aantrekkelijk blijven. Maak het juridisch afdwingbaar dat de doelgroepverminderingen bij de opdrachtgevers terecht komen. Ondersteun de sector bij de voortzetting van VIA3 (waardevol bij uitwerking van preventie voor grensoverschrijdend gedrag, veiligheid, welzijn, burn-out, enz.)
Bron: Memorandum oKo
- Er bestaat geen apart paritair comité voor de **beeldende kunsten**. Mensen werkzaam in beeldende kunsten vallen onder PC 329 samen met de socio-culturele sector, volwassenenwerk, jeugdwerk, erfgoed, sport, diensteneconomie, trajectbegeleiding, inburgering, armoedebestrijding, samenlevingsopbouw en natuurwerk. De **groep van beeldend kunstenaars is hierbinnen klein**, waardoor er onvoldoende rekening gehouden wordt met hun specifieke werkomstandigheden en precare positie.

Advies: sluit een aparte CAO af voor de sector van de beeldende kunsten, waarin zaken als minimale verloning, welzijn op het werk en kinderopvang besproken kunnen worden. Overweeg een sociaal fonds naar het voorbeeld van PC 304, dat acties met betrekking tot psychisch en mentaal welzijn mogelijk maakt en voor extra opleidingsmogelijkheden zorgt.

Bron: Memorandum NICC

Tax Shelter

Voor heel wat producenten in podiumkunsten en klassieke muziek is de tax shelter een onmisbaar instrument in hun financieringsmix. Het aandeel van de geraamde investeringen ten opzichte van de productiekost is in 2023 bijna 25%. Binnen elke discipline is het aandeel meer dan 20%, volgens het [jaarrapport Tax Shelter](#).

Door de complexiteit van de regelgeving en de zware administratieve procedure is de Tax Shelter doorgaans wel enkel haalbaar via gespecialiseerde (co-)producenten en intermediairs. Zij spelen **een cruciale faciliterende rol**. Zonder hen is het ophalen van Tax Shelter geld erg hoogdrempelig. Bemiddelaars kiezen hun klanten evenwel niet noodzakelijk op basis van artistieke kwaliteit, zoals bij de subsidies uit het Kunstendecreet.

Tax Shelter middelen verkrijgen verplicht makers/producenten tot een publieke presentatie binnen een vastgelegde periode. Vindt die presentatie niet plaats, dan vervalt het uitgestelde belastingvoordeel voor de bedrijven die hun winst hebben ingelegd. Die “presentatiedruk” zou mogelijk kunnen meespelen bij het gevoel van oververhitting.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Podiumkunsten, Muziek, Film
- Thematische hoofdstukken: De totstandkoming, presentatie en spreiding van kunst

Beleidsaanbevelingen

- Er wordt gepleit voor een uitbreiding van de Tax Shelter uit naar **het volledige muziekveld en naar beeldende kunsten**, en om het instrumentarium ook in een aangepaste vorm ter beschikking te stellen van het **letteren- en boekenvak**.
Bronnen: Memorandum oKo, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Memorandum van het BoekenOverleg, Werkgroep Dans oKo
- Zorg dat wie gesubsidieerd wordt **binnen het Kunstendecreet automatisch** kan werken met fiscaal aftrekbare giften en met de Tax Shelter.
Memorandum oKo

Welzijn in de kunsten

Het hoge percentage herstelneed in de kunsten toont dat er nog werk aan de winkel is op het vlak van welzijn. Dit hangt samen met de preciaire sociaal-economische positie van veel kunstenaars en kunstwerkers, de vele meldingen (en vermoedelijke onderrapportering) van toxisch leiderschap, machtsmisbruik en grensoverschrijdend gedrag, hoge werkdruk, structurele uitsluiting (bvb. het niet invoeren van redelijke aanpassingen aan de werkplaats voor mensen met een handicap), ... en de lijst kan verder aangevuld.

Voor de kunstensector zijn er specifieke risicofactoren aanwezig waardoor mensen inbreuken op het welzijn niet meteen aan de kaak stellen. Onderzoek toont aan dat de sector sterk drijft op **informele netwerkcontacten**. Bovendien is er een gevoel van **concurrentie**, waarbij men voor werk en opdrachten afhangt van personen in invloedrijke posities. **Tewerkstelling is in hoge mate onzeker en tijdelijk**, en **lonen liggen laag**. Hierdoor is het niet makkelijk om wangedrag van mensen in machtsposities te melden, want dat kan de eigen kansen op werk verlagen.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn in de kunsten, Achter de schermen
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/loopbaan/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/inclusie/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/fair-practices/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=welzijn>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Men adviseert om binnen de Welzijnswet de mogelijkheid te voorzien dat ook **werknemers met korte contracten, zelfstandigen en vrijwilligers** terecht kunnen bij de externe preventie-adviseur voor psychosociale vragen en klachten. Men vraagt een degelijk veiligheidsbeleid voor deze mensen te ondersteunen, en indien nodig af te dwingen, gezien de korte tewerkstellingsperiodes en de complexe werkomgeving. Men bepleit een stevige aanpak van discriminatie, inclusief micro-agressie, met aandacht voor maatwerk bij het ontwikkelen van regelgeving en maatregelen.

Bronnen: Memorandum oKo, Werkgroep Dans oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum voor een florerende eventsector, Memorandum SARC

- Men adviseert de aandacht voor welzijn binnen cultureel en artistiek ondernemerschap te stimuleren aan kunstopleidingen. Zo krijgen studenten een beter zicht op de **economische en administratieve aspecten van werken de kunstensector**, inclusief verschillende statuten, rollen en functies, en kennis over de werking van de sector, belangenorganisaties, nuttige praktische skills e.d.m.

Adviezen:

- Organiseer gesprek tussen vertegenwoordigers van de overheid, het hoger kunstonderwijs, starters en gearriveerde cultuurwerkers, om een duidelijker zicht te scheppen op de brede arbeidsmogelijkheden in de creatieve sector.
- Voorzie aandacht voor de rol van cultuurhuizen binnen het lessenspakket van de hogere kunstopleidingen, opdat jonge makers weten waar ze kunnen landen, en ook het volledige culturele ecosysteem kunnen leren kennen.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum NICC

- **Levenslang leren** draagt bij tot professioneel welzijn. De VIA-akkoorden zijn hiervoor een goed kader. Advies: ga voor een ambitieuze strategie rond levenslang leren, waarbij de cultuursector een pivotale rol kan spelen. Zorg voor meer afstemming tussen toeleiding naar werk (VDAB) en opleidingen (Actiris), en pas opleidingen waar nodig beter aan aan de Brusselse realiteit.

Een goede **sociale bescherming** draagt bij tot professioneel welzijn, ook bij zelfstandige werknemers. Zeker in de danssector wordt flexwerk prominenter.

Advies: ontwikkel een robuust kader voor de bescherming van freelancers.

Garandeer heldere statuten en reduceer uitzonderingsmaatregelen. Zorg voor transparantie over statuten en sectoren heen.

Bronnen: Memorandum oKo, Ruimte voor cultuur, Memorandum SARC, werkgroep dans oKo

- **Specifieke en soms nieuwe competenties** zijn nodig omwille van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen, toenemende complexiteit, een gebrek aan kandidaten voor het invullen van jobs met een zakelijk of technisch profiel. Advies: Organiseer of ondersteun proeftuinen/experiment rond alternatieve systemen en werkvormen. Organiseer opleidingen en bijscholingen voor kunstenaars omtrent fiscaliteit, communicatie, sociaal statuut, subsidiëring, tax shelter, enz.

Digitalisering lukt enkel als mensen zich permanent bijscholen en voldoende digitale geletterdheid kunnen opbouwen. Digitalisering heeft een impact op jobs en vergt een gedrags- en een cultuurverandering. Dat vraagt om veranderingsmanagement: enkel opleiden in nieuwe technologie volstaat niet. Advies: Blijf investeren in de digitale geletterdheid op onze werkvloeren, voor alle werknemers. Ondersteun de inspanningen daartoe van de sector.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum SARC, Memorandum NICC

- Ondersteun pilootprojecten voor de **zij-instroom** van werknemers uit andere sectoren naar de kunsten (ook voor niet-artistieke en technische functies), en omgekeerd. Dat verhoogt de kansen op een flexibele en dus wellicht langere loopbaan, en maakt het makkelijker vacatures in te vullen waarvoor weinig mensen zich melden, zoals bvb. voor zakelijk leiders. Versoepel de omschakeling tussen beroepen/activiteiten en leg de focus op talent management door competenties zichtbaar te maken en te erkennen. Verplicht organisaties tot het voorzien van **loopbaanplanning** en persoonlijke groei voor hun werknemers.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum SARC

- Meer is mogelijk op het vlak van **mentorship en peer to peer learning**. Adviezen:
 - start een loonsubsidielijn op die ervaren medewerkers de mogelijkheid geeft nieuwe medewerkers op te leiden. Ondersteun pilootprojecten voor intergenerationeel werken.
 - Ontwikkel financiële stimuli voor het opzetten van een netwerk waarin ervaren medewerkers hun kennis delen met jong zakelijk talent. Zorg voor opleiding en begeleiding van deze mentoren. Faciliteer kennisopbouw en -deling hierrond.
 - Creëer een fonds voor halftijdse tewerkstelling van startende kunstenaars om bij meer bewezen kunstenaars als assistent te werken voor een jaar (naar het voorbeeld van *Kunstnerassistentordningen* in Noorwegen). Verhoog de mogelijkheden om extra te investeren in het coachen van talent, vooral ook in een vroeger stadium in ontwikkeling van jong, divers en beloftevol talent. Bied dit talent de mogelijkheid om door te groeien en een carrière uit te bouwen. Kennisdeling is hierbij belangrijk, en flexibele loopbanen maken de nood aan kennisborging groter. Ontwikkel en faciliteer begeleidingsmodellen voor organisaties om hierop in te spelen.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum SARC, Memorandum NICC, Gezamenlijk memorandum, Werkgroep Dans oKo

-
- Leiderschap in de culturele sector neemt soms andere vormen aan dan in andere sectoren. Het is niet ongewoon dat leidinggevende posities worden bekleed door mensen met grote artistieke verdiensten. Artistieke verdiensten hebben weinig uitstaans met **competenties op het vlak van leiderschap**. Het gebrek aan financieel laagdrempelige opleidingen zou kunnen worden aangepakt. Organiseer ook toegankelijke netwerkmomenten en training voor leidinggevende profielen, rekening houdend met nieuwe tendensen in een veranderend zakelijk cultuurlandschap.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

Goed Bestuur

De **Bestuurscode Cultuur** (Universiteit Antwerpen) kreeg in 2020 een tweede editie. Ze bevat 8 principes die de nadruk leggen op integriteit, deontologie, evenwichtige samenstelling, zorgzaamheid voor de organisatie én de mensen.

- De doorvertaling van deze principes gebeurt door het opstellen van een intern reglement, een deontologische code, enz. **Hoe die doorvertaling precies gebeurt is te bepalen door elke organisatie.** Kunstenorganisaties delen soms onderling modelreglementen en praktijkervaringen.
- Er is **geen controleorgaan** voor die doorvertaling, behalve bij toezicht in het kader van subsidies uit het Kunstendecreet.
- Bestuurlijke klachtenprocedures van en eventuele vertegenwoordiging door medewerkers zijn goed geregeld met ondernemingsraden en een Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk, maar worden in de kunstensector bemoeilijkt door de hoge werkdruk. Bestuurders doen hun werk doorgaans vrijwillig, vaak bovenop een al gevuld takenpakket. Ook de gefragmenteerde tewerkstelling en verfreelancing maakt dit moeilijker (zie [Tewerkstelling](#)).
- Kunstenorganisaties die niet ondersteund worden binnen het Kunstendecreet (dit geldt ook voor cultuurorganisaties zonder band met de cultuurdecreten) zijn niet gebonden door de Bestuurscode Cultuur. Het onderschrijven van goed bestuur is daar een kwestie van **vrijwillig engagement**.
- **Diversiteit in bestuursorganen**, zoals voorgeschreven in principe 6 van de Bestuurscode, wordt op verschillende manieren ingevuld. In de code gaat het over de representatie van verschillende politieke strekkingen, expertises en “achtergronden”. In de sector spreekt men vaker over meerstemmigheid via verscheidenheid van persoonskenmerken (bv. genderidentiteit, etnisch-culturele achtergrond, leeftijd, ...).

Het **Cultuurpact** bepaalt dat culturele instellingen, infrastructuren en diensten opgericht door de overheid, of die onder een overheidsinstantie ressorteren, de gebruikersgroeperingen en de ideologische en filosofische strekkingen aanwezig in de samenleving betrekken bij het beheer. Men kan kiezen voor:

1. Een evenredige vertegenwoordiging van de politieke strekkingen in de betrokken overheid/overheden (= een politiek bestuur), bijgestaan door een vaste adviescommissie die niet gepolitiseerd is

-
2. Een vereniging van afgevaardigden van de betrokken overheid of overheden, samen met de vertegenwoordigers van de gebruikers en van de strekkingen (= een deels politiek bestuur)
 3. Onafhankelijke specialisten of gebruikers (= geen politiek bestuur)

Het Cultuurpact werd van kracht in de jaren '70, met bestuurlijke pluraliteit, inspraak en non-discriminatie van levensbeschouwingen als achterliggende gedachte. In haar lange historiek zijn een aantal uitdagingen duidelijk geworden:

- Het Cultuurpact verplicht (lokale) overheden tot een adviesraad. Intergemeentelijke Samenwerkingsverbanden (IGS) winnen advies in via de adviesraden van deelnemende lokale besturen. **Een rechtstreekse betrokkenheid van gebruikers bij een IGS is op die manier niet voorzien.**
- Voor cultuur- of kunstenorganisaties opgericht door de lokale, provinciale of Vlaamse overheid geldt het Cultuurpact. Het Bestuursorgaan moet dus de verschillende ideologische strekkingen weerspiegelen. Ook **een beperkt aantal kunstenorganisaties met werkingssubsidies uit het Kunstendecreet zijn opgericht door één of meerdere overheden.** Het betreft erg particuliere gevallen.
- Het Cultuurpact verplicht niet tot een volledig politiek bestuur. Het laat de optie toe van een Bestuursorgaan waarin naast politieke vertegenwoordigers ook gebruikers zetelen, zodat een vorm van medebeheer ontstaat. Een derde optie is dat een overheid een constructie “op armslengte” opzet, waarbij enkel gebruikers of deskundigen in het bestuursorgaan zetelen. **Als iedereen het eens is, dan kan in theorie een overheid ook de door zichzelf opgerichte kunstenorganisatie “loslaten”.** Deze opties binnen het Cultuurpact zijn weinig bekend.
- Het Kunstendecreet voorziet dat kunstinstellingen van de Vlaamse Gemeenschap en organisaties met specifieke kernopdrachten een **regeringscommissaris of waarnemend vertegenwoordiger van de Vlaamse Minister bevoegd voor Cultuur** opnemen in hun bestuursorganen. Dit staat los van het Cultuurpact.
- Privaat opgerichte kunstenorganisaties kunnen kiezen om een politiek mandataris (of een politicus) in eigen naam en ten persoonlijke titel in het Bestuursorgaan te laten zetelen. Dan geldt het Cultuurpact niet. Als die personen zetelen als politieke vertegenwoordigers van hun gerelateerde overheidsniveaus, bijvoorbeeld omdat er van overheidswege inspraak in het bestuur van de kunstenorganisatie wordt gevraagd, dan geldt het Cultuurpact wel. Die verplichte toepassing van het Cultuurpact is dan nuttig in functie van **evenredige politieke vertegenwoordiging én als bescherming tegen politieke inmenging.**

-
- Als de kunstenorganisatie gesubsidieerd wordt vanuit het Kunstendecreet is er vanuit dat kader **enkel de (pas-toe-of-leg-uit) verplichting om de Bestuurscode Cultuur te implementeren.**

Een (deels) politiek samengesteld Bestuursorgaan kan voordelen hebben, maar evengoed zijn er uitdagingen aan verbonden:

- Tijdens de Landschapstekeningsessies hoorden we geregeld **dat een politiek samengesteld bestuur zou proberen te wege op artistieke/inhoudelijke keuzes** (bijvoorbeeld omdat men een grotere focus op publieksbereik wil, terwijl een artistiek beleid veeleer mikt op evenwicht tussen publieksbereik en artistieke keuzes). Als de kunstenorganisatie zich te houden heeft aan het Cultuurpact, dan treedt artikel 17 in werking (“de programmatie mag niet het voorwerp van enige inmenging vanwege het bestuursorgaan zijn”). Het Cultuurpact is dan een beschermingsmechanisme. Principe 3 van de Bestuurscode Cultuur bepaalt dat bestuurders in het belang van de organisatie moeten handelen.
- Indien nodig kan men een **klacht indienen bij de Cultuurpactcommissie**, die als administratief rechtscollege toeziet op de correcte naleving van de cultuurpactwet. De Bestuurscode Cultuur benoemt dit ook. Er is echter geen proactieve opvolging voorzien rond goed bestuur.
- Als één of meerdere politieke vertegenwoordigers in het bestuursorgaan zetelen, dan stellen zich deontologische vragen als zij **op andere manieren rechtstreeks betrokken zijn bij het kunst- of cultuurbeleid**, zoals bijvoorbeeld de subsidieverdeling op lokaal of Vlaams niveau, of vanuit een IGS. Het Kunstendecreet stipuleert enkel dat een politiek mandaat onverenigbaar is met een rol als beoordelaar, en legt gesubsidieerde werkingen verder de bestuurscode cultuur op. Het Cultuurpact gaat niet over onverenigbaarheden of betrokkenheden; het Bestuursdecreet (zie hieronder) wel. Daarom is er een **uitdaging op vlak van het expliciteren en afdwingen van deontologie**, door bv. de principes van de Bestuurscode Cultuur te implementeren.
- Het Cultuurpact linkt (in twee van de drie vormen van vertegenwoordiging) de deelname aan het beheer van culturele instellingen aan de zetelverdeling van de gerelateerde overheidsniveaus. Dat reduceert in die gevallen het gewenste pluralisme tot partijpolitieke representativiteit. Deze praktijk is volgens velen aan een actualisering toe. **Meerstemmigheid en de inclusie van een brede waaier aan invalshoeken en perspectieven kan op veel meer manieren worden ingevuld.** Het Cultuurpact staat deze andere invullingen niet in de weg (bv. via de derde vorm van vertegenwoordiging), maar een culturele instelling houdt enkel op eigen initiatief rekening met deze vormen van diversiteit.

Het **Bestuursdecreet uit 2018** is een algemene regelgeving op vlak van bestuursorganen van organisaties waaronder ook enkele kunstenorganisaties kunnen vallen. Het bepaalt een aantal zaken omtrent samenstelling, onverenigbaarheden, onafhankelijkheid, de aanstelling van een regeringscommissaris, enz. Het legt ook een deontologische code op aan personeelsleden, inclusief bepalingen rond de invloed van ambtenaren op cultuurwerkers.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Kunst en politiek
- Kunstenpunt Website:
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/>

Beleidsaanbevelingen van belangengroepen

- Men adviseert de autonomie van culturele organisaties te versterken en in te zetten op een **goede bestuurscultuur** op basis van de bestaande bestuurscode. Men adviseert ook het cultuurpact en de cultuurpactcommissie te actualiseren en versterken. Een breed gedragen debat hierover in de politieke, publieke en culturele arena is aan de orde, alsook de ontwikkeling van nieuwe modellen om pluralisme een hedendaagse plek te geven in besluitvormingsprocessen.

Bronnen: Memorandum SARC, Ruimte voor cultuur

- Er is bovenlokale afstemming nodig (breder dan louter een IGS of andere cultuurhuizen) om te vermijden dat het inhoudelijk programma van cultuurhuizen beïnvloed wordt door druk vanuit de politiek of de sector. Advies: stimuleer een **bondgenootschap tussen lokale politiek en cultuurdeskundigen**. Geef eigenaarschap, vrijheid en vertrouwen aan deskundigen in het cultuurhuis om wat het meerjarenplan voorziet met adequate middelen uit te rollen. Neem engagement op om middelen voor cultuur hard te verdedigen en te vrijwaren.
 - Op stedelijk niveau bestaan soms nominatieve subsidies voor bepaalde spelers, zonder transparant overleg of algemeen toegankelijke aanvraagprocedure. Werk aan evenwaardige toegang tot lokale ondersteuning

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC

- Valideer zowel zakelijke als socio-culturele expertise in het **wervingsbeleid voor leidinggevenden**. Zorg dat die expertise in balans is met de competenties in het team. Vaak worden leidinggevende posities bekleed door mensen met grote artistieke verdiensten. Artistieke verdiensten vertellen weinig tot niets over

competenties op het vlak van leiderschap. Het **gebrek aan financieel laagdrempelige opleidingen** in eigentijds leiderschap is een hiaat. In veel kunstorganisaties denken mensen niet graag in termen van hiërarchische of verticale structuren. Daarbij verliest men soms uit het oog dat er in een werkrelatie wel degelijk een vorm van verticaliteit is. Wanneer die niet geëxpliciteerd of zelfs ontkend wordt, kan er te weinig oog zijn voor de mechanismen die een ongeoorloofde druk bij een werknemer creëren.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete Voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

Data, onderzoek en kennis

Bij het ontwikkelen van deze Landschapstekening ging Kunstenpunt voor elke vaak gehoorde stelling op zoek naar cijfermatige onderbouwing. Daarbij stootten we op een zwakte, die indien ze niet wordt aangepakt een bedreiging wordt: gebrekkige dataverzameling. Zeker onze data over kunstbeleving in het onderwijs en spreiding, een onderwerp waar veel mensen zich zorgen over maken, vertonen gaten. Gegevens in de UiTdatabank worden niet of onvolledig ingevoerd, net als in de (niet verplichte) lokale vrijetijdsmonitor, die ook weinig gedetailleerd is. Ons zicht op internationale spreiding is – met uitzondering van gesubsidieerde podiumkunsten – al helemaal beperkt. Ook de sjablonen voor rapportering binnen het Kunstendecreet zijn voor veel mensen erg complex, wat leidt tot uiteenlopende manieren van rapportering en interpretatie van data.

Elke bijkomende bevraging, elk nieuw onderzoek en elke nieuwe monitor betekent extra werk voor kunstprofessionals. Er is nood aan overleg in functie van een gedragen en gedeelde visie op dataverzameling en -analyse op de lange termijn. Welke informatie willen sector en beleid krijgen, hoeveel werk kunnen ze investeren in de verzameling ervan, en hoe kan de werklast hierrond binnen de perken worden gehouden?

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Kunst voor jonge mensen, De totstandkoming, spreiding en presentatie van kunst in Vlaanderen

Beleidsaanbevelingen

- Men adviseert **op permanente basis de verzameling van cijfermateriaal** over de brede kunstensector te verzamelen. Een helikopteroverzicht kan worden gecreëerd door collectief werk te maken van monitoring. Men vraagt sterker in te zetten op longitudinaal onderzoek, naar het voorbeeld van het Centraal Planbureau in Nederland. En men vraagt in te zetten op impactmeting en casusgericht kwalitatief onderzoek om bestaande beleidsinitiatieven tegen het licht te houden en te evalueren.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum SARC, Memorandum voor de brede cultuursector, Ruimte voor cultuur

-
- Men vraagt om een heldere regie om de onderzoeksagenda te bepalen. Men adviseert de sector en de steunpunten te betrekken en betrokken te houden bij het onderzoek en de ontsluiting van de resultaten.
Bronnen: Memorandum VAF, Memorandum oKo
 - Men pleit ervoor de Vlaamse administratie in het departement Cultuur, Jeugd en Media te versterken met een team lokaal (Vlokaal), met aandacht voor kennisopbouw en kennisdeling over **het lokale**. Doel: meer en bruikbare kennis over het culturele ecosysteem: d.m.v. kencijfers of het opschalen van bestaande praktijken.
Bron: Een toekomst voor cultuurhuizen
 - Er kan meer worden ingezet op **het internationale** debat, op kennisdeling en samenwerking. Dit zou niet beperkt moeten blijven tot verplichtingen zoals het omzetten van EU-wetgeving. Waardevolle internationale netwerken in ons land die de bezorgdheden van de kunsten op de Europese agenda zetten (zoals Pearle*) verdienen steun. Hun kennis en ervaring is van waarde voor sector en beleid. Men vraagt te investeren in de kennis over onze sector bij buitenlandse vertegenwoordigers, bvb. door regelmatig ontmoetingen met de sector te organiseren.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo
 - Men vraagt **monitoringsinstrumenten** te ontwikkelen, zoals een **diversiteitsindex** voor steden, gemeenten en bovenbouwspelers. Zo kunnen zij doelstellingen en resultaten beter zelf opvolgen. Topics kunnen zijn:
 - representatief onderzoek op lange termijn naar alle vormen van **tewerkstelling** van kunstenaars in de brede kunst- en cultuursector. Inclusief cijfermateriaal hierover per deelsector in alle disciplines.
 - een instrument dat onze **internationale aanwezigheid** voor alle disciplines permanent in kaart brengt. Gebruik de data om het beleid van sector en overheid te verfijnen. Ontwikkeling van dit instrument kan in samenwerking met de steunpunten.
 - parameters/criteria om onze **economische en culturele waarde** aan af te meten. Met adequate indicatoren/parameters die rekening houden met de verschillende waarden eigen aan de sectoren in Cultuur, Jeugd, Sport en Media (bvb. welbevinden of maatschappelijk belang).

-
- Verzameling van relevante data rond **toegankelijkheid, (publieks)participatie, publieksontwikkeling** en maatschappelijke trends in participatie.
 - snellere opbouw van **sectorspecifieke kennis over duurzaamheid**, onder meer door de ontwikkeling van indicatoren, modellen en praktische tools.
Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum SARC, Memorandum voor de brede cultuursector, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Een toekomst voor cultuurhuizen
 - Men pleit voor de ontwikkeling van een **digitaal systeem** voor automatische exports van boekhoudkundige staten of bezoekerscijfers, **gelinkt aan het systeem van DCJM**. Systemen voor rapportage moeten verfijnd, opdat data makkelijker ontsloten kunnen worden. De informatie die de sector aan het Departement Cultuur bezorgt moet verder worden ontsloten. Gedetailleerde dataverzameling is enkel bij gehonoreerde dossiers aan de orde, en dus na de deadline voor indiening.
Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo
 - Men vraagt de sector te ondersteunen met acties die de kennisdeling, zichtbaarheid en aantrekkelijkheid voor het **zakelijk leiderschap** vergroten, waaronder kennisdeling over de financieringsmix. Financiële stimuli kunnen ontwikkeld voor een **netwerk voor mentorship** waarbij peer-to-peer learning centraal staat, en waarin ervaren medewerkers hun kennis delen met jong zakelijk talent. Er moet ingezet worden op **duurzame kennisborging**, dit in cocreatie met de steunpunten en de cultuursector, en het delen van kennis en goede praktijken moet gestimuleerd. Kennis moet zo goed mogelijk gecentraliseerd en ontsloten naar de kunstensector.
 - Flexibele loopbanen maken de nood aan kennisborging groter > men adviseert begeleidingsmodellen te ontwikkelen en faciliteren voor organisaties om hierop in te spelen.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum BoekenOverleg, Werkgroep Dans oKo, Memorandum oKo, Ruimte voor cultuur, Prioriteiten voor onze architecten
 - Voorzie middelen voor een **kennisknooppunt voor het boekenvak**, bovenop de begroting van Literatuur Vlaanderen, geormerkt voor onderzoek dat de sector als geheel ten goede komt.
Bron: Memorandum BoekenOverleg

-
- Faciliteer **kennisopbouw omtrent cross-sectoraal werken** zodat de meerwaarde van de samenwerking tussen de kunsten en andere sectoren zichtbaarder wordt.

Bron: Memorandum SARC

Participatief en cross-sectoraal werken

Beide kunstpraktijken kregen in de Landschapstekening 2025 een eigen hoofdstuk: “Cross-sectoraal werken en de verknoping van kunst en samenleving”, en “Tuimelen en besmetten: participatieve kunstpraktijken in Vlaanderen”.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Beeldende Kunst, Vormgeving
- Thematische hoofdstukken: Cross-sectoraal werken en de verknoping van kunst en samenleving, Tuimelen en besmetten: participatieve kunstpraktijken in Vlaanderen
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/participatie/>
- KP Website: <https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/participatieve-kunstpraktijken-in-vlaanderen-actueel-overzicht/> <https://www.kunsten.be/dossiers/kunst-en-gezondheid/>

Beleidsaanbevelingen

- Men vraagt in te zetten op **kennisopbouw** om de meerwaarde van de samenwerking tussen de kunsten en andere sectoren meer zichtbaarheid te geven. Bestaande beleidskaders kunnen worden verbeterd om het civiel perspectief en de autonomie van organisaties te verzekeren. Zonder te instrumentaliseren, is het belangrijk de intrinsieke kracht van kunst in te zetten in functie van sociale innovatie. Het beleid kan daarvoor **cross-sectorale stimuli** ontwikkelen. Creëer een cultuur van overleg, vermijd verkokering tussen de beleidsdomeinen en departementen op het Vlaamse bestuursniveau en stimuleer een transparant en afgestemd beleid.
Bronnen: Ruimte voor cultuur, Memorandum oKo, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum SARC
- De uitgangspunten en de rol van de Vlaamse overheid in **verhouding tot private actoren en de civil society** moeten explicieter worden gemaakt.
 - Netwerken die een unieke en waardevolle rol spelen in de verbinding van spelers in de cultuur-, jeugd- en mediasector rond **duurzaamheid** kunnen beter worden verankerd (zoals bvb PULSE).
 - Transversale samenwerking is nodig rond de **invulling van ruimte**. Het Vlaamse en het Europese subsidiebeleid kunnen het beleidsoverschrijdend

denken over ruimtegebruik stimuleren. De lokale overheid kan een rol spelen als facilitator rond multifunctioneel gebruik en bovenlokale samenwerkingen.

- Prioriteer een meer **programma-gestuurde aanpak** op lange termijn, in plaats van opeenvolgende projectoproepen. Stimuleer samenwerking vanuit **inhoudelijke keuzes** tussen partners (privaat, publiek, burgerlijk) binnen sectoren of over sectoren heen. Faciliteer daarom een artistiek-inhoudelijk overlegmoment, waar spelers uit o.a. het Kunstendecreet, het onderwijs, ontwerpers of andere spelers samen aan visievorming kunnen doen rond thema's en aanpakken.

Bron: Memorandum SARC

- Sectoroverschrijdend werken moet worden aangemoedigd. Adviezen om dit waar te maken: bevestig decreten en instrumenten die goed werken. **Creëer een set van hefboomen (gemeenschappelijke programma's, gedeelde fondsen) om de verbindingen tussen beleidsdomeinen te verankeren en te stimuleren.** Maak een register van subsidies over de sectoren en beleidsdomeinen heen voor projecten waarbij artistieke inbreng aan de orde is. Evalueer in hoeverre de subsidielij **Innovatieve Partnerprojecten** en het **Bovenlokaalcultuurdecreet** tegemoetkomen aan de huidige noden voor ondersteuning. Onderzoek hoe dergelijke ondersteuning duurzaam en niet louter projectmatig kan worden gemaakt. Haal drempels voor beleidsdomein- en sectoroverschrijdende samenwerking weg uit decreten en fondsen. **Hybride projecten** zouden bvb. vanuit meerdere beleidsdomeinen gesubsidieerd moeten kunnen worden, terwijl dubbele subsidiëring uitgesloten wordt. Analyseer hoe een stimuleringsinstrument voor innovatieve partnerprojecten werkt, maak daar meer promotie rond — zowel in de kunstensector als in de andere sectoren — en maak de resultaten ken- en zichtbaar. Er is behoefte aan ruimte en middelen voor artistieke praktijken die in niet-artistieke contexten nieuwe werkmodellen ontwikkelen (*embedded artists*). Stel ook de onderzoeks- en financieringsbudgetten van **VLAIO** open voor de culturele sector.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum NICC, Memorandum SARC, Veldanalyse Vormgeving

- Schep kansen om te onderzoeken **op welk vlak design een bijdrage zou kunnen leveren aan** de samenwerking tussen kunst en andere sectoren.

Bron: Veldanalyse Vormgeving

Kunstopleidingen

Er zijn specifieke kansen en uitdagingen in verband met de vorming van mensen tot kunstenaars. We schreven er een apart hoofdstuk over in de Landschapstekening: “De hogere kunstopleiding in Vlaanderen”.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: De hogere kunstopleiding in Vlaanderen.

Beleidsaanbevelingen

- Men adviseert **het opleidingsaanbod** in de cultuursector te **inventariseren en te evalueren**, en aansluitend behoeftenonderzoek te organiseren. In samenwerking met de onderwijs- en cultuursectoren moeten **docentenprofielen** worden ontwikkeld die bij uitstek goed geschikt zijn voor de cultuursector. Zorg ook dat mensen met deze profielen aangetrokken en opgeleid kunnen worden.
Bron: Memorandum SARC
- Toekomstige kunstenaars moeten beter worden voorbereid op de arbeidsmarkt en op de zakelijke en artistieke uitdagingen in de kunstensector. Kunstopleidingen moeten voldoende aandacht hebben voor **het leren vormgeven aan de eigen beroepspraktijk**, ook na het afstuderen. Stimuleer daarom de aandacht voor **cultureel en artistiek ondernemerschap** aan de opleidingen. Kader talentontwikkeling in een ruimere visie op de uitbouw van een economische groeisector, die dit talent voldoende kan ‘absorberen’ en verder kansen kan geven.
Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Gezamenlijk memorandum, Memorandum oKo
- Kunststudenten moeten worden voorbereid op verschillende mogelijke rollen en functies, **niet enkel een rol als praktiserend kunstenaar**. Zorg voor een duidelijk zicht op **de brede arbeidsmarkt** die de creatieve sector biedt.
Bron: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid
- Men pleit ervoor de masters kunsteducatie te versterken met **praktijkleertrajecten**.
 - De hogere kunstopleidingen moeten voldoende aandacht hebben voor de rol van **kunst- en cultuurhuizen**, opdat jonge makers weten waar ze kunnen

landen en voelsprietten ontwikkelen voor de **realiteit van het volledige culturele ecosysteem**.

- Scholen moeten worden gesensibiliseerd om meer aandacht te hebben voor kennis die belangrijk is in de latere artistieke praktijk: een overzicht van steunpunten en **belangenorganisaties**, nuttige **praktische skills** (bv. Boekhouden, dossierschrijven) aan.

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum NICC, Memorandum oKo, Een toekomst voor de cultuurhuizen

- Drie adviezen specifiek m.b.t. het doorgeven van kennis en ervaring:
 - Jonge ontwerpers moeten worden begeleid **in de overgang van de schoolbanken naar het werkveld**, de opstart van een (vaak) zelfstandige activiteit, en oriëntatie in het aanbod van steunpunten, loketten en dienstverleners. Dit kan bijvoorbeeld via een vorm van **meter/peterschap**.
 - Creëer een fonds voor halftijdse tewerkstelling van startende kunstenaars om bij **meer bewezen makers** te assisteren (zie bijvoorbeeld Kunstnerassistentordningen in Noorwegen).
 - Voorzie meer mogelijkheden om extra te **investeren in het coachen van talent**, vooral in een vroeger stadium in de ontwikkeling van jong, divers en beloftevol talent.

Bronnen: Veldanalyse Vormgeving, Memorandum NICC, Gezamenlijk Memorandum

- Drie adviezen specifiek m.b.t. de financiering van de opleidingen:
 - De financiering van kunstopleidingen op basis van het aantal behaalde studiepunten wordt als contraproductief ervaren.
 - Pak de ondergewaardeerde en onzekere **omstandigheden voor reguliere docenten** in het hoger kunstonderwijs aan. Zet in op betere financiering om **kwaliteitsvolle loopbanen** voor het onderwijzend personeel in het hoger kunstonderwijs mogelijk te maken.
 - Financier het kunstonderwijs voldoende, zodat **studenten individueel en diepgaand begeleiden** mogelijk blijft. Kwaliteit moet centraal blijven staan.

Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo

- Er is behoefte aan structureel overleg tussen opleidingen in hogescholen en universiteiten en optimale afstemming met de noden van de audiovisuele sector. Denk na over welke taak daarbij precies aan het VAF toekomt en welke aan het

reguliere curriculum in hogescholen en universiteiten, en zorg voor betere onderlinge afstemming.

Bron: Gezamenlijk memorandum

- Geef een signaal aan hogescholen over het belang van de ondersteunende rol van schoolbibliotheken in het hoger onderwijs.

Bron: Memorandum BoekenOverleg

- Onderzoek of een heropstart van de **ervaringsbewijzen voor technici** binnen een realistische context haalbaar is. Versterk het **duaal leren** voor technische profielen door een sectorgerichte aanpak, begeleiding van de leerorganisaties, een harmonisering van de regelgeving en het wegwerken van de discrepanties tussen de verschillende onderwijsniveaus.

Memorandum voor de brede cultuursector

In-, door- en uitstroom in de kunsten

Met instroom, doorstroom en uitstroom bedoelen mensen soms verschillende zaken. Onder **instroom** verstaat men kunstenaars en kunstwerkers die nieuw zijn in het werkveld.

“Nieuw” zijn heeft in principe niets te maken met of ze recente alumni (zie ook Kunstopleidingen en het hoofdstuk “De hogere kunstopleiding in Vlaanderen”) of autodidacten zijn, noch met leeftijd. Toch maken mensen dit soort associaties snel. Andere terminologie is er ook:

- Mensen met ervaring in een andere kunstdiscipline of niet-artistieke sector worden soms **zij-instromers** genoemd.
- In het kader van werkingssubsidies binnen het **Kunstendecreet** heeft men het over instroom als een organisatie voor de eerste keer een subsidie verkrijgt.
- Pas afgestudeerden worden soms “uitstromers” (uit de opleiding) genoemd, dat kan verwarrend zijn.

Onder **uitstroom** worden meestal de mensen begrepen die het werkveld verlaten. Daarvoor kunnen verschillende redenen bestaan. Opnieuw instromen is ook altijd mogelijk, want een loopbaan loopt niet volgens een rechte lijn. In het kader van werkingssubsidies binnen het **Kunstendecreet** gaat het om organisaties die geen subsidie meer aanvragen of ontvangen. En zoals al gezegd, worden pas afgestudeerden soms ook “uitstromers” (uit de opleiding) genoemd.

Doorstroom beschrijft de uitdaging om zich na instroom – waarbij er vaak extra aandacht is voor “nieuw talent” – te bevestigen en de loopbaan verder te ontwikkelen. Soms hanteert men de term “mid-career”. In de context van het **Kunstendecreet** gaat het hierbij vaak over kunstenorganisaties die een tijd met projectsubsidies gewerkt hebben, en daarna een werkingssubsidie verkrijgen.

We zien enkele uitdagingen:

- **Intergenerationeel werken** (“jong”, “oud”, instromer, uitstromer, ...) is een manier om verworven **expertise te borgen en door te geven, werk van een volgende generatie te faciliteren, etc.** Generaties kunnen ook **van elkaar verschillen**: artistiek-inhoudelijk, op vlak van manieren van werken (work/life balans, invulling van makerschap, succes). Die verschillen kunnen vruchtbaar en inspirerend zijn, en ze kunnen ook voor spanningen zorgen.
- Uitstroom is niet vanzelfsprekend en moet voor een stuk systemisch worden bekeken (i.e. het is niet louter een individuele verantwoordelijkheid). Mensen of

organisaties met een lange staat van dienst zijn soms ook **werkgever**, waardoor stoppen ook een sociaal-economische impact heeft op mensen die bij hen tewerkgesteld worden. Voor de uitstromende kunstenaar of bezieler van een organisatie kan **stoppen ook een fundamentele persoonlijke impact hebben**.

- **Mid-careers worden soms over het hoofd gezien.** Mensen willen hun loopbaan bevestigen, heroriënteren en/of verduurzamen, om hun werk **op een volhoudbare manier verder te zetten** (verticaal (“groei”/uitbreiding), horizontaal (heroriëntering), van duurzaam naar projectmatig of omgekeerd, ...). De loopbaan van kunstenaars kan er op velerlei manieren uitzien.
- Oog voor het evenwicht tussen in-, door- en uitstroom in de kunsten is een aspect van **Landschapszorg** (zie ook Artistieke beoordeling).

In het Kunstendecreet is er op vlak van in-, door- en uitstroom van werkingssubsidies ‘17-’22 / ‘23-’27 in de lopende ronde, ten opzichte van de afgelopen ronde, veel instroom (nu 42 nieuwe organisaties, ten opzichte van 11 nieuwe in ‘17-’22) geweest, en weinig uitstroom (13 organisaties in ‘23-’27, ten opzichte van 49 daarvoor).

Bij de aanvragers van projectsubsidies individuele kunstenaars volgt de goedkeuring grotendeels het leeftijds patroon van de aanvragen. Er is daarin een duidelijke voorkeur bij mensen van rond de 30 om projecten en beurzen aan te vragen. Op latere leeftijd zakt het aantal dergelijke aanvragen. Maar omdat de goedkeuring dicht volgt op de aanvragen is er dus niet per se een bevoordeling van jongere aanvragers door de commissieleden.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Succes, leven en welzijn
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/loopbaan/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstendecreet-werkingssubsidies/>,
<https://www.kunsten.be/kennis/kunstendecreet-kortlopende-subsidies/>

Beleidsaanbevelingen

- Investeer in een nieuwe en diverse instroom in de sector. Zet **de aantrekkelijkheid van onze sectoren** extra in de verf, met aandacht voor correcte verloning, mogelijkheden tot heroriëntering, en betere toegankelijkheid van levenslang leren.
Bronnen: Memorandum SARC, Een toekomst voor cultuurhuizen, Gezamenlijk Memorandum
- Maak de invulling van vacatures voor **podiumtechnische profielen** (een knelpuntberoep) en **zakelijk leiders** makkelijker.
Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum voor de brede cultuursector

-
- Ondersteun pilootprojecten voor de **zij-instroom** van werknemers uit andere sectoren naar de kunsten en omgekeerd. Start een loonsubsidielijijn op die **ervaren medewerkers de mogelijkheid geeft om nieuwe medewerkers op te leiden**. Ondersteun pilootprojecten voor **intergenerationeel werken**.

Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo

- Behoud de **doelgroepvermindering oudere werknemers** en het tijdskrediet landingsbanen voor de kunstensector. Zorg er bij het **tijdskrediet landingsbanen** voor dat de bijhorende voordelen (RVA-bijdragen) of voorwaarden (instapleeftijden) voldoende aantrekkelijk blijven

Bron: Memorandum oKo

- Advies: creëer een aangepaste **instroom-subsidielijijn voor organisaties** die vanaf 2028 structurele steun op Vlaams niveau ambiëren. Ontwerp een transparant en realistisch instroombeleid op stedelijk en Vlaams niveau, vermijd projecten die eigenlijk werkingen zijn.

Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum oKo, Memorandum NICC

Achter de schermen

Specifiek over mensen die werk achter de schermen verrichten, schreven we een apart hoofdstuk “Achter de schermen: zakelijk, productioneel en technisch werk in de kunsten”.

Zie ook

- Thematisch hoofdstuk: Achter de schermen: zakelijk, productioneel en technisch werk in de kunsten.

Beleidsaanbevelingen

- **Werken achter de schermen is uitdagend.**
 - Mensen dragen soms verantwoordelijkheden die boven hun capaciteiten vallen (bv. op vlak van veiligheid).
 - Er is nood aan een realistische arbeidsreglementering wat betreft werktijden.
 - Scenografen, licht-, geluid- en beeldontwerpers worden voor steeds kortere periodes tewerkgesteld, terwijl het werkvolume hetzelfde blijft. Tegelijk worden de taaklonen kleiner.
 - Er is geen goede regeling voor auteurs- naburige en uitvoeringsrechten voor deze groep en voor de technici die het werk uitvoeren.
 - Mensen kunnen in andere sectoren soms beduidend meer verdienen, meer overuren maken, meer kansen voor opleidingen of zelfontplooiing krijgen.
 - Er ontstaat een kloof tussen performers en technici: die laatste staan soms in een betere positie om te onderhandelen, en ze eisen en krijgen vaak hogere lonen dan kunstenaars. Verschillende podiumtechnische profielen zijn moeilijk te vinden.
 - Advies: ondersteun de zij-instroom van werknemers uit andere sectoren naar de kunsten en omgekeerd.
 - Advies: maak het freelance en parallel deeltijds werken voor verschillende opdrachtgevers aantrekkelijker, ook voor zakelijke profielen.

Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, memorandum voor een florierende eventsector, Memorandum SARC, Werkgroep Dans oKo, Memorandum oKo, Een toekomst voor cultuurhuizen

- **Bijscholing, veranderingsmanagement, kennisborging en experiment zijn noodzakelijk**, bv. op vlak van digitalisering, organisatievormen, marketing en

duurzaamheid. Door de flexibilisering van loopbanen zijn zowel kennisborging als persoonlijke groei uitdagingen. Adviezen:

- Start een loonsubsidielijlijn op die ervaren medewerkers de mogelijkheid geeft nieuwe medewerkers op te leiden
- Faciliteer duaal leren of andere samenwerkingsvormen met onderwijs
- Creëer budgettaire ruimte om in te zetten op instroom en innovatie
- Versoepel de omschakeling tussen beroepen en activiteiten
- Leg de focus op talentmanagement door competenties zichtbaar te maken en te erkennen.
- Erken ervaring die werd opgebouwd op de werkvloer met certificaten, ervaringsbewijzen of diploma's.
- Zorg dat trajecten zoals Eigen Kweek (waarbij zakelijke talenten hands-on ervaring opbouwen, en omgekeerd) verduurzaamd kunnen worden.
- Stel dit soort maatregelen ook ter beschikking van flexwerkers.

Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum SARC, Ruimte voor cultuur, Memorandum VAF, Memorandum oKo, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC, Werkgroep Dans oKo

- Valideer bij **het wervingsbeleid voor leidinggevenden**, bijvoorbeeld bij lokaal bestuurde cultuurhuizen en kunstinstellingen, zowel zakelijke als socio-culturele expertise, in balans met de competenties van het team.
Zorg voor meer betaalbare opleidingen tot leidinggevende.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid
- Zorg voor **betere bescherming van vrijwilligers**, ook in het licht van veranderingen in het vrijwilligersengagement de afgelopen jaren. Binnen sectoren zien we grote verschillen in aantallen vrijwilligers, duur van het engagement, verantwoordelijkheid, taakhoud, etc. Dat vraagt om een helder statuut, waarbij de kern van vrijwillig en onbezoldigd engagement gevrijwaard blijft.
Bron: Memorandum SARC
- Zowat alle memoranda bepleiten **administratieve vereenvoudiging**: bij rapportering, procedures, beheersovereenkomsten, statuten, fiscaliteit, vergunningen... Er wordt aangeraden een loket of één aanspreekpunt te voorzien, een ombudsdienst, en de mogelijkheid tot één op één communicatie met de overheid.
Faciliteer ook collectief overleg.

Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Ingrediënten voor de toekomst van Vlaamse muziek in het buitenland, Lokaal Talent doe me wat, Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC, Ruimte voor cultuur, Onze prioriteiten voor architecten

Reflectie en kunstkritiek

Over dit onderwerp schreven we een apart thematisch hoofdstuk “Bespiegelen en weerspiegelen: reflectie in de kunsten”

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: Bespiegelen en weerspiegelen: reflectie in de kunsten.
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/reflectie/>

Beleidsaanbevelingen

- Ondersteun het bondgenootschap tussen de **openbare omroep** en de kunsten. Stimuleer de openbare omroep om meer aandacht te schenken aan de kunsten en hun nauwe verwevenheid met de maatschappij, waarbij er ook aandacht moet gaan naar hedendaagse kunst (niet enkel oude meesters). Stimuleer de zichtbaarheid van kunst in alle disciplines. Toon een brede doorsnede van mensen in de kunstensector: niet enkel de markt, maar ook jonge kunstenaars en experiment. Maak de verbanden met de andere sectoren en maatschappelijke thema's zichtbaar.
Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid
- Ontwikkel een doordachte visie rond **een publicatiebeleid voor reflectie** en discoursvorming rond hedendaagse, maatschappelijk geïnspireerde ontwerpvragestukken. Kunstkritiek en reflectie kunnen bijdragen aan een voldoende breed en gedragen waardenkader en heldere begrippen zodat diverse artistieke waarden ook beter herkend en duidelijk benoemd en gehonoreerd kunnen worden.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo, Veldanalyse Vormgeving
- Ondersteun organisaties en kunstenaars met kennisdelingstrajecten en proeftuinen voor praktijkvernieuwing. Betrek hierbij de steunpunten. **Stimuleer onderzoek naar uitwisseling/opschaling van interessante (lokale) innovatieve praktijken.** Verplicht kennisdeling op bestaande platforms en/of een overkoepelend Vlaams kennisplatform, waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en ondersteunen en waar de theorie de praktijk kan ontmoeten.
Bronnen: Memorandum SARC, Memorandum oKo, Ruimte voor Cultuur, Onze prioriteiten voor architecten

-
- Haal de banden aan met het **academische onderzoek**, zowel binnen de kunsthogescholen als universiteiten. Deel het onderzoek aan kunsthogescholen met het veld. Zet meer in op het internationale debat, kennisdeling en samenwerking. Moedig masterstudenten Kunstwetenschappen aan om hun thesis over (onder meer) design te maken, zodat er op korte termijn meer onderzoek en reflectie over het veld gebeuren en er op lange termijn misschien extra curatoren en critici komen binnen design.

Bronnen: Memorandum SARC, Veldanalyse Vormgeving

Kunstenerfgoed

Kunstenerfgoed gaat over het al dan niet borgen van alles wat met een artistieke praktijk verbonden is. Voorbeelden zijn: kunst gestockeerd in het atelier van een maker, de documentatie van creatieprocessen, de receptie van en kritiek op werk, het netwerk en de omkadering rond makers, de kennis over artistieke methodes en processen, en de administratie rond projecten, infrastructuur en samenwerkingen. Kunstenerfgoed gaat over het materiële en het immateriële, het roerende en het onroerende van een individuele of collectieve artistieke praktijk.

De opdeling tussen een kunsten- en een erfgoedveld is tot op zekere hoogte kunstmatig. Het grensgebied is flou en de overlap groot. Bijvoorbeeld: kunstenorganisaties bouwen collecties of bibliotheken uit, erfgoedinstellingen organiseren tentoonstellingen met hedendaagse kunst, orkesten spelen eeuwenoud repertoire, een erfgoedkring helpt bij het produceren van een hedendaagse circusvoorstelling, een kunstenorganisatie zet een expertisecentrum rond danserfgoed op, en een werkplaats immaterieel erfgoed faciliteert een festival voor volksdansen uit verschillende culturen in Brussel.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Beeldende Kunst, Muziek, Vormgeving, Architectuur, Film
- Thematisch hoofdstuk: Tuimelen en besmetten: participatieve kunstpraktijken in Vlaanderen
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=archiveren>

Beleidsaanbevelingen

- Adviseer en begeleid kunstenaars in functie van **een proactief beheer van nalatenschappen**. Die kunnen toekomstige generaties van makers, critici, onderzoekers en publieken blijven inspireren. Adviezen:
 - Geef aandacht aan ons kwaliteitsvol Vlaams **filmerfgoed** zodat het zichtbaar en beschikbaar blijft.
 - Voorzie voldoende middelen om leerkrachten en scholen via participatieve projecten te laten kennismaken met **literair en bibliothecair** erfgoed.
 - Creëer bewustzijn bij **ontwerpers** en bedrijven rond het belang van een consequente archiefopbouw.

Bronnen: Memorandum oKo, Gezamenlijk memorandum, Memorandum BoekenOverleg, Veldanalyse vormgeving

- **Digitalisering kan aanleiding geven tot vluchtigheid.** Toegang tot technische informatie, digitale plannen, beeld- of geluidsmateriaal vergt de juiste software en hardware. Op dit moment zijn er geen oplossingen voor duurzame bewaring. Adviezen:
 - Het Vlaams cinematografisch erfgoed is vandaag maar zeer beperkt digitaal toegankelijk.
 - Er moet werk worden gemaakt van een conservatiebeleid rond nieuwe en innovatieve mediavormen, waaronder games.

Bronnen: Memorandum VAF, Memorandum voor de brede cultuursector

- Podiumtechnisch erfgoed en vele andere vormen van kunstenerfgoed zijn **én roerend, én onroerend én immaterieel** kan zijn. Omdat het erfgoedveld onderscheiden maakt tussen die types is het moeilijk dit soort erfgoed een bewaarbestemming te geven, te hergebruiken of éénvormig te beschrijven.

Bron: Memorandum voor de brede cultuursector

- Verhoog het budget voor aankopen voor de collectie beeldende kunst van de Vlaamse Gemeenschap. Voorzie hierbij ook ruimte voor **praktijken die zich concentreren op het efemere en op kennisdisseminatie**. Overweeg hoe deze praktijken beter kunnen worden betrokken in het aankoop- en subsidiebeleid. Voorzie in het **doorgeven van vakmanschap**, zoals bijvoorbeeld een meester-leerlingtraject.

Bronnen: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum voor de brede cultuursector, Veldanalyse Vormgeving

Digitale transformatie

Volgens het DEN Focusmodel zijn er vier gebieden waarbinnen de digitale transformatie speelt.

- **Creatie:** Dit betreft de relatie tussen de maker en het werk. Het kan gaan over de manier waarop makers met behulp van digitalisering hun verhalen kunnen vertellen.
- **Beleving:** Dit betreft de beleving van het werk door het publiek. Door digitale technieken te gebruiken kunnen nieuwe manieren ontdekt worden. Of je kunt verdieping of context toevoegen.
- **Waarde:** Dit betreft de relatie tussen de bedrijfsvoering en je publiek. Digitalisering kan helpen bij het ontwikkelen van een nieuw verdienmodel. Ook kan het je helpen om je (maatschappelijke) impact te vergroten.
- **Proces:** Bij het maken van een werk komt veel kijken. In de praktijk werk je vaak op afstand met elkaar samen, je wilt de maakprocessen met elkaar kunnen delen. Digitalisering kan helpen om werkprocessen efficiënter te maken en om ze eenduidig binnen de organisatie te documenteren en archiveren met het oog op hergebruik en kennisborging.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Muziek, Film, Literatuur, Architectuur, Beeldende Kunst
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/digitalisering/>

Beleidsaanbevelingen

- De impact van digitale evoluties op de jobinvulling van mensen vergt een gedrags- en een cultuuromslag. Dat vergt **veranderingsmanagement en levenslang leren op het werk** om digitaal bij te blijven.
Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum oKo
- Naast aankoop en realisatie ligt de **kost** van digitale transformatie ook in **onderhoud**, licenties en de levensduur van materiaal. En als elke organisatie een erg specifieke digitale infrastructuur opzet zonder onderliggende **standaarden**, dan is dat ook een hoge drempel voor flexwerkers, en het bemoeilijkt data-uitwisseling, etc. Hou hiermee rekening bij het ontwikkelen van diensten en bij het maken van investeringen.
Bron: Memorandum voor de brede cultuursector

-
- Bouw de investeringsverplichting verder uit in de context van **streaming**. Vraag van Internet Service Providers een fair percentage. Zorg dat het grootste deel van deze bijdragen ten goede komt van onafhankelijke producenten. Er moet ruimte zijn bij alle (en dus ook internationale) spelers om voldoende **diversiteit, zichtbaarheid, vindbaarheid en bereikbaarheid in lokale content** te realiseren, qua formaat, medium en genres.

Bronnen: Gezamenlijk memorandum AV, Strategisch Plan Internationalisering

- Ontwikkel een duidelijke visie in verband met **Artificiële Intelligentie**, in goede afstemming met federale en Europese regelgeving. Uitgangspunt hierbij: het **creatieve en innovatieve potentieel** van AI-toepassingen alle kansen gunnen, maar ook een duidelijk kader creëren voor de **naleving van auteursrecht** en de beperking van **uitholling van creatieve beroepen** door AI.

Bronnen: Gezamenlijk memorandum AV, Memorandum BoekenOverleg

- Ontwikkel een visie waarin alle relevante aspecten van de **digitale ruimte** vervat zitten. Net als bij de fysieke ruimte gelden ook hier bijvoorbeeld uitdagingen rond **toegankelijkheid en inclusie**. Zorg voor de nodige financiering om hierop in te zetten. Heb aandacht voor de **wisselwerking met fysieke ruimte** en werk de schotten binnen het Vlaams beleidsdenken tussen de digitale en fysieke ruimte weg.
 - Stimuleer experimenten rond hybride ruimte.
 - Bouw een hoogtechnologische **basisinfrastructuur** via de kernspelers meemoo, Cultuurconnect en publiq.
 - Faciliteer de ontwikkeling van een **ethisch kader** om de kwaliteit van de inhoud in de digitale ruimte te garanderen.

Bron: Memorandum SARC

- Ook **digitalisering van het gebouwenmanagement** is een uitdaging: op vlak van HVAC, toegangscontrole, verlichting, projectiesystemen, ... en om de toegankelijkheid, veiligheid en algemene duurzaamheid te verhogen.
 - Voorzie budget voor de implementatie van de nieuwe Belgische regelgeving over luchtkwaliteit en de nieuwe Europese richtlijnen rond led-verlichting.
 - Zorg dat kunstorganisaties hun artistieke budgetten niet moeten aanwenden om infrastructuurnoden aan te pakken. Zorg voor een vaste financieringslijn voor structureel onderhoud. Adviezen:

Bronnen: Memorandum oKo, Memorandum voor de brede cultuursector, Ruimte voor Cultuur

-
- Er is nood aan extra budgettaire ruimte om in te zetten op **digitalisering**. Digitalisering lukt enkel als mensen zich permanent bijscholen en voldoende routine kunnen opbouwen met een bepaald systeem. Er is nood aan degelijk veranderingsmanagement. Enkel opleiden in nieuwe technologie volstaat niet.

Adviezen:

- Werk aan een digitaal systeem dat automatische exports van boekhoudkundige staten of bezoekerscijfers mogelijk maakt, en link dat aan KIOSK.
- Voorzie een eenvoudige cijferbijlage zodat die met de boekhouding kan worden geregeld.
- Er is werk aan het standaardiseren van netwerkprotocollen, kleuren voor licht, etc.
- Voorzie oplossingen om digitale informatie duurzaam te bewaren.

Bronnen: Ruimte voor cultuur, Memorandum oKo, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Memorandum voor de brede cultuursector

Ecologische duurzaamheid

De klimaatverandering zet zich door, en heeft in de kunsten onder meer een impact op vlak van infrastructuur en internationale mobiliteit. Ecologische duurzaamheid speelt ook een rol op vlak van energiebeheer, geluidsoverlast, publieksverplaatsingen, afvalbeheer, enzovoort.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Architectuur, Vormgeving
- Kennis: <https://www.kunsten.be/kennis/duurzaamheid/>
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=duurzaamheid>
- KP Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/transitie-en-ecologische-duurzaamheid/>

Beleidsaanbevelingen

- Een **infrastructuur**beleid moet duurzaamheid als uitgangspunt hanteren. Met stip voorop: investeringsbudgetten voor nieuwe normeringen.
 - Een kans is om gebouwenmanagement te digitaliseren (op vlak van HVAC, toegangscontrole, verlichting, projectiesystemen, ...).
 - Realiseer een inhaalbeweging op vlak van ingrepen om onze infrastructuur toegankelijk, veilig en duurzaam te maken.
 - Stel bijkomende middelen ter beschikking voor duurzaamheidstrajecten in de kunstensector

Bronnen: Memorandum voor de brede cultuursector, Memorandum oKo, Een toekomst voor cultuurhuizen, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

- **Internationale mobiliteit:** Versnel de werkzaamheden die ecologisch reizen bevorderen. Goedkopere tickets zijn een manier om treinreizen te stimuleren.
Bronnen: Memorandum oKo, Strategisch Plan Internationalisering
- **Transitietrajecten en samenwerkingen:** De sector heeft baat bij de steun van initiatieven als GreenTrack, Pulse en SamenDurable in het Brusselse, die werken rond een duurzame toekomst, en die organisaties en kunstenaars daar vakkundig in begeleiden.
 - Stimuleer samenwerking tussen verschillende partners (zowel privaat, publiek als burgerlijk) over sectoren heen of binnen sectoren vanuit

inhoudelijke keuzes. Veranker daartoe bestaande netwerken zoals Pulse, dat een unieke en waardevolle rol speelt in de verbinding van spelers rond duurzaamheid.

Bron: Memorandum SARC

- De sector heeft nood aan een **langetermijnvisie rond klimaatadaptatie** en nieuwe, ecologisch verantwoorde vormen van productie en spreiding. Maak middelen beschikbaar om onderzoek en experimentele praktijken op dit terrein te financieren.

Bron: Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

- Versnel de **opbouw van sectorspecifieke kennis** over duurzaamheid. Ontwikkel daartoe indicatoren, modellen en tools. Centraliseer de kennis in Vlaanderen en ontsluit die nog beter naar de kunstensector.
 - Onderzoek ook of de samenwerking met het Vlaams Energiebedrijf verder uitgebreid kan worden. Ontsluit de daar aanwezige kennis.

Bron: Memorandum oKo

Inclusie, diversiteit, meerstemmigheid

Meerstemmigheid is niet enkel een kernthema van Kunstenpunt 2023-2027, het was ook een aandachtspunt van het kunstenbeleid in de afgelopen beleidsperiode.

Zie ook

- Disciplinespecifieke hoofdstukken: Podiumkunst, Beeldende Kunst, Muziek, Film, Literatuur, Architectuur, Vormgeving
- Advies: <https://www.kunsten.be/advies-orientatie/?theme=inclusie>
- KP Website: <https://www.kunsten.be/dossiers/meerstemmigheid/>,
<https://www.kunsten.be/dossiers/de-kunsten-in-vlaanderen-en-brussel/van-nieuwstedelijke-naar-diepstedelijke-grond/>,
<https://www.kunsten.be/dossiers/a-fair-new-world/>,
<https://www.kunsten.be/dossiers/loont-passie-positie-van-de-kunstenaar/werkomstandigheden-en-fair-practices/gendergelijkheid-en-grensoverschrijdend-gedrag/>

Beleidsaanbevelingen

- Investeer in een nieuwe en diverse instroom in de sector. Zet **de aantrekkelijkheid van onze sectoren** extra in de verf, met aandacht voor correcte verloning, mogelijkheden tot heroriëntering, en betere toegankelijkheid van levenslang leren. Breid de mogelijkheden uit tot coaching, vooral ook in een vroeger stadium in **ontwikkeling van jong, divers en beloftevol talent**.
Bronnen: Memorandum NICC, Gezamenlijk memorandum AV, Memorandum BoekenOverleg, Memorandum SARC
- Creëer stimuli en mogelijkheden om transitietrajecten of uitwisseling op te zetten rond thema's zoals o.m. diversiteit. Schep hierbij **duidelijkheid over gedeelde en individuele verantwoordelijkheden**. Er is nood aan heldere kaders en afspraken, bv. bij de omzetting van de European Accessibility Act naar Belgische wetgeving.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum BoekenOverleg, Memorandum SARC, Memorandum NICC
- Ontwikkel **monitoringinstrumenten** zoals een diversiteitsindex voor steden, gemeenten en bovenbouwspelers, wat hen in staat stelt zelf doelstellingen en resultaten beter op te volgen
Bron: Memorandum SARC

-
- **Verlaag de planlast** voor aanvrager, beoordelaars en administratie. Maak procedures laagdrempeliger. Pak de complexiteit aan van de administratieve opvolging van stimuleringsinstrumenten. Maak projectaanvragen eenvoudiger, om die ook voor individuele kunstenaars toegankelijker te maken en in functie van een grotere artistiek-inhoudelijke diversiteit. Faciliteer aanvragen in andere talen dan het Nederlands.

Bronnen: Memorandum NICC, Werkgroep Dans oKo

- Er zijn vragen rond de **diversiteit binnen advies- en beoordelingscommissies**, in het Kunstendecreet en bij lokale besturen. Adviezen:
 - ontwikkel een diversiteitscriterium voor het toekennen van subsidies. Stel expliciet de vraag naar wat men beschouwt als artistieke kwaliteit. Erken de impact van het bestaande poortwachterschap bij het bepalen van artistieke kwaliteit en bij het ‘toelaten’ van kunstenaars tot de gesubsidieerde sector, en houd hier rekening mee.

Bronnen: Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Werkgroep Dans oKo, Memorandum SARC

- Zet in op meer **diversiteit en meerstemmigheid in curatie en programmatie**. Er zijn nog te weinig plekken in Vlaanderen waar een divers en kwaliteitsvol cultureel filmaanbod kan beleefd worden.

Bron: Memorandum VAF

- Cultuur, sport en media vormen de beste manier om inclusie van **kinderen en jongeren** te bevorderen. Het stimuleren van cultuurdeelname via leerplichtonderwijs is een belangrijk instrument voor een volwaardige inclusie van jongeren. Inspireer de sector zodat ze nieuwe toekomstscenario's kan ontwikkelen rond participatie, verbreding, diversifiëring van **publiek en deelnemers**.

Bronnen: Memorandum BoekenOverleg, Memorandum SARC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid, Een toekomst voor cultuurhuizen

- Zet een doordacht **infrastructuurbeleid** voor culturele infrastructuur op de agenda. Ontwikkel een visie waarin ook de relevante aspecten van de **digitale ruimte** vervat zitten. Net als bij de fysieke ruimte gelden hier uitdagingen rond **toegankelijkheid en inclusie**. Zorg voor de nodige financiering om hierop in te zetten.

Bronnen: Memorandum SARC, Een toekomst voor cultuurhuizen

Kunst, representativiteit en politiek

Over dit onderwerp schreven we een apart thematisch hoofdstuk “‘Het is complex.’ Kunst, representativiteit en politiek.

Zie ook

- Thematische hoofdstukken: “Het is complex.” Kunst, representativiteit en politiek.
- Kunstenpunt website:
<https://www.kunsten.be/ontmoetingen-programmas/open-discussies-kunstenaars-en-kunstwerkers-in-tijden-van-crisis/>

Beleidsaanbevelingen

- Voorzie 3 à 4 keer per jaar **structureel overleg op Vlaams niveau** tussen kabinetten, administratie, vakbonden, beroepsverenigingen, etc. Betrek kunstenaars en kenners van het veld op een structurele manier bij de ontwikkeling van het beleid.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Memorandum NICC, Memorandum oKo, Ruimte voor cultuur, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid
- Zorg voor vergelijkbaar overleg in de lokale advies- en beheersorganen. Het initiatief in bepaalde steden en gemeenten voor een sterker **lokaal platform** als gesprekspartner voor de lokale overheid kan inspirerend zijn. Ontwikkel een **platform voor visievorming over cultuurhuizen heen** opdat cultuurhuizen hun maatschappelijke relevantie kunnen verwoorden en de band met het lokaal bestuur sterker wordt.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum SARC, Ruimte voor cultuur, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid
- Ontwikkel een platform voor een **kwalitatieve dialoog tussen lokale besturen en de Vlaamse overheid**. Er is vandaag weinig afstemming tussen stedelijk/lokaal en Vlaams beleid. Onderzoek mogelijkheden om het lokaal beleid sterker te betrekken bij de ontwikkeling van landschapszorg. Neem Lokale Kunstenoverlegorganisaties mee in het gesprek.
Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

-
- Voorzie **duurzame ondersteuning van belangenbehartigers** in de kunsten om de belangenvertegenwoordiging van kunstwerkers een duurzame basis te geven en ervoor te waken dat hun stem niet enkel door de werkgeversvertegenwoordiging wordt opgenomen, maar een eigen plek krijgt binnen de bestaande overlegstructuren.

Bronnen: Atelierbeleid UFO, Concrete voorstellen voor een ambitieus Vlaams kunst- en cultuurbeleid

- Lokale overheden en evenementendiensten zijn vaak het eerste aanspreekpunt voor lokale organisatoren. De evenementensector is cultuur maar ook toerisme, erfgoed, sport,... en is een economische sector met uitdagingen. Voor een efficiëntere aanpak, voorzie één loket met duidelijke bevoegdheid om tot een betere aanpak en samenwerking te komen. Zorg bij aanpassingen aan de decreten voor **Deeltijds kunstonderwijs en Amateurkunsten** dat beide sectoren proactief betrokken worden, ook om cultuureducatie en -participatie te bevorderen.

Bronnen: Memorandum SARC, Veldanalyse vormgeving, Memorandum voor een florerende eventsector, Overlegplatform AK - dko

- Vertrouw, respecteer en bescherm de **autonomie van de cultuursector**. Erken en stimuleer de waardencreatie van kunstorganisaties en creëer hiervoor de juiste condities. Vermijd instrumentalisering van cultuur. Ambieer een sterk **bondgenootschap tussen lokale politiek en cultuurdeskundigen**. Geef die laatste eigenaarschap en vertrouwen. Geef ook ruimte aan bovenlokale afstemming (breder dan louter een IGS of andere cultuurhuizen) om te vermijden dat een inhoudelijk programma kan worden beïnvloed door druk vanuit politiek of sector. Bescherm **onderdrukte en gevluchte kunstenaars**.

Bronnen: Een toekomst voor cultuurhuizen, Memorandum NICC, Memorandum BoekenOverleg, Memorandum SARC, Een toekomst voor cultuurhuizen, Ruimte voor cultuur

- Verbeter bestaande beleidskaders zodat **het civiel perspectief van de cultuursector en -organisaties** in woord en daad gegarandeerd wordt. Bepaal meer expliciet de **uitgangspunten en de rol van de Vlaamse overheid in verhouding tot de private actoren en de civil society**, en zet consequent in op een stevige visie rond samenwerkingen met andere actoren. Adviezen:
 - Creëer fiscale instrumenten voor de non-profit, naar analogie met de **social impact bond** in het Verenigd Koninkrijk.
 - Volg de 8 waarden die de sector voorstelt voor beleidsparticipatie:

-
- We nemen onze tijd voor inspraak en verandering.
 - We werken in volle transparantie.
 - We luisteren echt naar iedereen.
 - We maken middelen vrij om participatie te doen slagen.
 - We engageren ons via duurzame relaties.
 - We gaan aan de slag met de resultaten.
 - We communiceren verbindend over het proces.
 - We nemen geleerde lessen mee richting toekomst.

Bronnen: insamenspraak.be, Memorandum oKo, Memorandum SARC, Ruimte voor cultuur